

פרשת לך לך

(יב ג) וְאֶבְרַכְּהָ מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ אֲדָר וְנִבְרַכְּכוּ בְךָ כָּל מְשַׁפְּחֵת הָאָדָמָה:
ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה ונברכו בך הברכה מלמעלה, מדתו של אברהם תחלת המדות,¹
ולזה רמזו במה שדרשו ונברכו בך שתהא ברכתם עוברת בך. והענין שהוא תחלה לקבל
הברכה וממנו תתפשט הברכה בכל העולם וזהו ענין שכתוב (תהלים קיז א-ב) שבחוהו כל
האומים כי גבר עלינו חסדו וזה מבואר.

(יב ו) וַיַּעֲבֹר אֲבָרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שְׂכָם עַד אֵלוֹן מוֹרָה וְהִכְנַעְנִי אִזְּ בְּאֶרֶץ:
ע"י ר' בחיי: וידוע מדרך הקבלה גם חכמי המחקר מסכימים בזה כי הדבר הדבק נקרא
על שם הנדבק בו גם הנדבק נקרא ע"ש הדבק² וכן מצינו שכתן של ישראל נקרא ישראל
וזהו שכתוב (תהלים כד ו) מבקשי פניך יעקב סלה כן דרשו רז"ל (ב"ר פע"ד סי"א³) יאמר
נא ישראל סבא מכאן כי הדבק נקרא על שם הדבר הנדבק והנדבק על שם הדבק ועם זה
יתבררו לך כמה ענינים שבתורה ואין לך לתמוה אם נקרא המלאך או הנביא בשם המיוחד⁴
או מקום המקדש ג"כ והוא מה שדרשו ז"ל (ב"ר פע"ב סי' ה) שנקרא שמו של משיח ה' שנא'
(ירמיה כג ו) וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו וכן ירושלים שכתוב בה (יחזקאל מח לד) ושם
העיר מיום ה' שמה אל תקרי שָׁמָּה אלא שָׁמָּה וכן המלאכים שנקראים תמיד בשם המיוחד⁵.

(יב ז) וַיֵּרָא ה' אֶל אֲבָרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֶךָ אֲתָן אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' הַנִּרְאָה
אֵלָיו:
ע"י רמב"ן: כי הודה לשם הנכבד⁶ זבח לו זבח תודה על שנראה אליו כי עד הנה לא

¹ ע"י זהר (ח"א פז ע"ב): תא חזי כגוונא דא כד אשתכחו זכאין בעלמא אתערו ברכאן לעלמין כלהו
כיון דאתא אברהם אתער ברכאן לעלמא דכתיב (בראשית יב ב) ואברכך והיה ברכה מאי והיה ברכה
רמז דישתכחו בגיניה ברכאן לעילא ולתתא דכתיב (שם ג) ונברכו בך וגו' וכתב (שם) ואברכה
מברכך אתא יצחק אודע לכלא דאית דין ואית דיין לעילא לאתפרעא מרשיעיא ואיהו אתער דינא
בעלמא בגין דידחלו ליה לקב"ה כל בני עלמא אתא יעקב ואתער רחמי בעלמא ואשלים מהימנותא
בעלמא כדקא חזי.

תרגום: בא וראה, כדוגמא זו כשנמצאים צדיקים בעולם, ברכות מתעוררות לכל העולמות. כיון
שבא אברהם, התעוררו ברכות לעולם, שכתוב "ואברכך. והיה ברכה". מה זה "והיה ברכה", רמז
שימצאו בגללו ברכות למעלה ולמטה, שכתוב "ונברכו בך וגו'", וכתוב "ואברכה מברכך". בא יצחק
והודיע לכל שיש דין ויש דיין למעלה להיפרע מן הרשעים, והוא עורר את הדין בעולם כדי שכל בני
העולם ייראו מהקדוש ברוך הוא. בא יעקב ועורר רחמים בעולם, והשלים את האמונה בעולם כראוי.

² ע"י ספר הבהיר אות ק': ומנלן דשמים הקדוש ברוך הוא, דכתיב (מ"א ה לב) ואתה תשמע השמים,
אטו שלמה התפלל אל השמים שישמעו תפלתם, אלא אותו שנקרא שמו על השמים דכתיב (שם
כ"ז) השמים ושמי השמים לא יכלכלוך, הרי שמו של הקב"ה. וע"י ר' בחיי בראשית יב ו.

³ ז"ל: ר' יהושע בן לוי אמר: ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים היה אומר. הה"ד (תהלים קכד) לולי
ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל, ישראל סבא. ר' שמואל בר נחמן אמר כל ספר תהלים היה אומר (שם
כב) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, ישראל סבא.

⁴ ע"י ז"ח (ג ע"ב): וע"כ כדי שלא יטעה אדם, צוה בקרבנות ואמר, אדם כי יקריב מכם קרבן לה'.
וכי תזבחו זבח תודה לה'. וכי תזבחו זבח שלמים לה'. ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה'. הכל לה'.
ולא נאמר לאלקים. מ"ט. א"ר אבהו, שם זה הוא משותף, שהמלאכים נקראו אלקים, בני אדם נקראו
אלקים, הדיינים נקראו אלקים, ואין אנו יודעים למי מהם זובח, לכך צריך להזכיר השם המיוחד
לבדו.

⁵ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה 2.

⁶ ע"י ספר הפליאה (עמוד קנח): נקראת בת זוג בעבור שהיא בת זוג לת"ת. וגם נקראת ארון כי
השם הנכבד הוא מתייחד בתוך הארון וזהו ארון העדות. ארון היא כ"י העדות הוא היסוד.

⁷ ע"י ספר הבהיר אות קלט. שאלו לו תלמידיו למי נושאים כפים אמר להם לרום השמים מנא לן
דכתיב (חבקוק ג' י) נתן תהום קולו רום ידהו נשא הא למדת שאין נשיאת כפים אלא לרום שמים
וכשיש בישראל משכילים ויודעים את סוד השם הנכבד ונושאים כפיהם מיד נענים שנאמר (ישעי'
נ"ח ט) אז תקרא וה' יענה אם אז תקרא ה' יענה מיד.
קמ. מאי ניהו אז אלא מלמד שאין רשות לקרוא לאל"ף לבדה אלא על ידי שנים האותיות הדבקים

רמב"ן ור' בחיי פרשת לך לך

נראה אליו השם ולא נתודע אליו במראה ולא במחזה אבל נאמר לו לך לך מאריצך בחלום

בה היושבים ראשונה במלכות ועם האל"ף הם שלשה ונשארו שבע מעשרה מאמרות והיינו ז' דכתיב (שמות ט"ו א) אז ישיר משה ובני ישראל גם כן. עי' ספר הפליאה (עמוד ל): התהום היא אחרית האבנים והיא כ"י ועמק הבנין וע"ז נאמר ברכת תהום רובצת תחת ולא ראית בני מה נאמר במתן תורה ראוך יחילו הרים זרם מים עבר נתן תהום קולו רום ידיהו נשא ור"ל ראוך יחילו הרים אלו זרועות עולם הנקראים הרים זרם מים אלו מים העליונים הבאים מן החסד נתן תהום קולו הוא כ"י. רום ידיהו נשא ר"ל אבנים אחרונות הרומזים במלת ידיהו נשאם ועלתה במדה הנקרא רום הוא החולם כענין נעוץ סופו בתחילתו:

הלילה או ברוח הקדש ויתכן שירמוז הנראה אליו על סוד הקרבן והמשכיל יבי¹⁰⁹⁸.

⁸ עי' זהר (ח"א דף עט ע"ב): בספרא דרבי ייסא סבא כתיב הכא ויעבור אברם בארץ וכתיב התם (שם לג ט) אני אעביר כל טובי והוא רמז לקדושה דארעא דאתי מאתר עלאה כדקא חזי (בראשית יב ו) עד מקום שכם עד אלון מורה מסטרא דא (דלתתא) לסטרא דא כדקא חזי והכנעני אז בארץ יב איתמר דעד כדין שלטא חויה בישא דאתלטיא ואייתי לווטין על עלמא דכתיב (שם ט כד) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו וכתיב (שם ג יג) ארור אתה מכל הבהמה וגו' ותמן אתקריב אברהם לגבי קב"ה מה כתיב (שם יב ז) וירא יהו"ה אל אברם הכא אתגלי ליה מה דלא הוה ידע ההוא חילא עמיקא ולשלטא (דשלטא) על ארעא ובגין כך וירא מה דהוה מתכסי מניה וכדין ויבן שם מזבח ליהו"ה (בראשית יב ז) הנראה אליו כיון דאמר ליהו"ה מהו הנראה אליו אלא הכא אתגלי ליה ההוא דרגא דשלטא על ארעא ועאל ביה ואתקיים ביה.

ויעתק משם ההרה (בראשית יב ח) מתמן ידע הר ה' וכלהו דרגין דנטיעין בהאי אתר ויט אהלה בה"א כתיב פריש פרישו וקביל מלכו שמיא בכלהו דרגין דאחידן ביה וכדין ידע (דקב"ה שליט) [קב"ה דשליט] על כלא וכדין בנה מזבח ותרין מדבחון הוו בגין דהכא אתגלי ליה דהא קב"ה שליט על כלא וידע חכמה עלאה מה דלא הוה ידע מקדמת דנא ובנה תרין מדבחון חד לדרגא דאתגליא וחד לדרגא דאתכסיא.

תא חזי דהכי הוה בקדמיתא כתיב (שם ז) ויבן שם מזבח לה' והנראה אליו וגו' ולבתר כתיב ויבן שם מזבח לה' סתם ולא כתיב הנראה אליו וכלא רזא דחכמתא איהו וכדין אתעטר אברהם מדרגא לדרגא עד דסליק לדרגיה הה"ד (שם ט) ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה דא דרום דהוא חולקיה דאברהם הלוך ונסוע דרגא בתר דרגא עד דסליק לדרום ותמן אתקשר כדקא יאות וסליק לדרגיה דדרום כיון דאתעטר אברהם בדרגוי בארעא קדישא (דעאל בארעא) [ועאל בדרגא] קדישא כדין מה כתיב (שם י) ויהי רעב בארץ דלא הוה ידעי ידיעה לקרבא לגבי דקב"ה.

תרגום: בספרו של רבי ייסא הזקן, כתוב כאן "ויעבור אברם בארץ", וכתוב שם "אני אעביר כל טובי", והוא רמז לקדושת הארץ שבאה ממקום עליון כראוי. "עד מקום שכם עד אלון מורה", מצד זה (ל"ג שלמטה) לצד זה כראוי. "והכנעני אז בארץ", הרי נתבאר שעד כעת שולט הנחש הרע שהתקלל והביא קללות על העולם, שכתוב "ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו", וכתוב "ארור אתה מכל הבהמה וגו'", ושם התקרב אברהם לקדוש ברוך הוא. מה כתוב, "וירא ה' אל אברם", כאן התגלה לו מה שלא היה יודע אותו הכח העמוק ששולט על הארץ, ולכן "וירא", מה שהיה מכוסה ממנו. ואז "ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו". כיון שאמר "לה'", מה זה "הנראה אליו". אלא כאן התגלתה לו אותה הדרגה ששולטת על הארץ, ונכנס בה והתקיים בה.

"ויעתק משם ההרה", משם ידע הר ה' וכל הדרגות הנטועות במקום הזה. "ויט אהלה", כתוב בה"א, פרש פרישה וקביל מלכות שמים בכל הדרגות שאחוזות בו, ואז ידע שהקדוש ברוך הוא שולט על הכל, ואז בנה מזבח. ושני מזבחות היו, משום שכאן התגלה לו שהרי הקדוש ברוך הוא שולט על הכל, וידע החכמה העליונה מה שלא היה יודע מלפני כן. ובנה שני מזבחות, אחד לדרגה הגלויה ואחד לדרגה הנסתרת.

בא וראה שכך היה, בראשונה כתוב "ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו וגו'", ואחר כך כתוב "ויבן שם מזבח לה' סתם, ולא כתיב הנראה אליו, והכל הוא סוד של חכמה. ואז התעטר אברהם מדרגה לדרגה עד שעלה לדרגתו, זהו שכתוב "ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה", זה דרום, שהוא חלקו של אברהם. הלוך ונסוע דרגה אחר דרגה עד שעלה לדרום ושם נקשר כראוי, ועלה לדרגתו של הדרום. כיון שאברהם התעטר בדרגתו בארץ הקדושה ונכנס (בארץ) לדרגה הקדושה, אז מה כתוב, "ויהי רעב בארץ", שלא היו יודעים ידיעה להתקרב אל הקדוש ברוך הוא.

ולענין קרבן, עי' ספר הבהיר אות קט: ואמאי אקרי קרבן, אלא מפני שמקרב הצורות הכחות הקדושות כדכתיב (יחזקאל ל"ז ז) וקרב אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך, ואמר לריח ניחוח, ואין ריח אלא באף, ואין נשימה שהיא הריח אלא באף, ואין ניחוח אלא ירידה דכתיב (ויקרא ט' כ"ב) וירד ומתגרמין ונחית, והרוח יורד ומתייחד בצורות הקדושות ההם ומתקרב ע"י הקרבן, והיינו דאקרי קרבן.

⁹ עי' זהר (ח"א כח ע"א): זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי דא שכינתא נערה המאורסה לגבי עמודא דאמצעייתא אתמר בה זאת הפעם וגו' אנא ידענא דאיהי עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת ודאי יקרא אשה מסטרא עלאה דאיהי אמ"א כי מאיש לקחה זאת מסטרא דאב"א דאיהו י'. תרגום: "זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי", זו שכינה, נערה המאורסה לעמוד האמצעי, נאמר בה "זאת הפעם וגו'", אני ידעתי שהיא עצם מעצמי ובשר מבשרי, "לזאת" ודאי "יקרא אשה" מצד עליון שהיא אמא, "כי מאיש לוקחה זאת", מצד של אבא שהוא י'. ועי' הערה הבאה בשם התיקון² קיא ע"ב.

מאחר וזה ענין כללי, הארכנו.

עי' תיקון² (כג ע"א): ובגין דא מאן דבעי לאשגא למלכא לית ליה רשו לאשגא ליה אלא בשכינתא הה"ד אל יתהלל וכו' כי אם בזאת וגו' ואהרן כד עאל לקדש קודשין ביומא דכפורי בה הוה עאל דכתיב בזאת יבא אהרן אל הקדש דאיהי עת לעשות לה' ומשה בגינה אתקיים בעלמא (נ"א עלמא

דא בתר דמית) הה"ד וזאת הברכה אשר וגו' ובה עביד עשר מכתשין לפרעה הה"ד ואולם בעבור זאת העמדתין ויעקב בגין דהוה ידע דכל רעותא דמלכא בה מני לבנוי עלה דלא יעלון קדם מלכא אלא בה וכל שאלתין דילהון בצלותין ובעותין למלכא דיהון בה הה"ד וזאת אשר דבר להם אביהם וגו' ודוד בגין דהוה ידע דכל רעותא וחילא ותוקפא דמלכא בה אמר (תהלים כ"ז) אם תחנה וגו' בזאת אני בוטח דאתמר עלה ומלכותו בכל משלה ומאן דלא שת לבו גם לזאת עליה אתמר וכסיל לא יבין את זאת.

תרגום: ולכן, מי שרוצה להשיג את המלך, אין לו רשות להשיג אותו אלא עם השכינה, זהו שכתוב "אל יתהלל וכו' כי אם בזאת יתהלל וגו'" (ירמיה ט כב). ואהרן כשנכנס לקדש הקדשים ביום הכפורים, בה היה נכנס, שכתוב "בזאת יבא אהרן אל הקדש" (ויקרא טז ג), שהיא "עת לעשות ליהוה". ומשה בשבילה התקיים בעולם (עולם זה אחר שמת) זהו שכתוב "וזאת הברכה אשר ברך וגו'", ובה עשה עשר מכות לפרעה, זהו שכתוב "ואולם בעבור זאת העמדתין". ויעקב משום שהיה יודע שכל רצונו של המלך בה, צוה את בניו עליה שלא יכנסו לפני המלך אלא בה, וכל משאלותיהם בתפילות ובקשות למלך שיהיו בה, זהו שכתוב "וזאת אשר דבר להם אביהם וגו'" (בראשית מט כח). ודוד משום שהיה יודע שכל הרצון והכח והתוקף של המלך הוא בה, אמר "אם תחנה וגו' בזאת אני בוטח". שנאמר עליה "ומלכותו בכל משלה", ומי שלא שת לבו גם לזאת, עליו נאמר "וכסיל לא יבין את זאת".

עי' זהר (ח"ג דף רנו ע"ב): כל קרבנין ועלוון אינון ליהוה ואתקריאת קרבן על שם דאתקריבו בה כל כנויין ליהוה ובגין דא אתמר עלה קרבנו קערת כסף אחת לית דרגא דאתקריב לגבי יהוה פחות מנה ולית צלותא ופקודא מכל פקודין דאורייתא וכל קרבנין ועלוון דאינון לבר מנה בכל דרגין דספיראן לא מתקבלן קדם יהוה לבר מנה ובגין דא אתמר עלה בזאת יבא אהרן אל הקדש ובג"ד אמר נביא כי אם בזאת יתהלל המתהלל:

תרגום: כל הקרבנות והעולות הם ליהוה, ונקראת קרבן על שם שמתקריבים בה כל הכנויים ליהוה. ומפני זה נאמר עליה "קרבנו קערת כסף אחת", אין דרגה שנקרבת לגבי יהוה פחותה ממנה, ואין תפלה ומצוה מכל מצוות התורה וכל קרבנות ועולות שהם לחוץ ממנה בכל דרגות הספירות, לא מתקבלות לפני יהוה חוץ ממנה. ומפני זה נאמר עליה "בזאת יבא אהרן אל הקדש", ומפני זה אמר הנביא "כי אם בזאת יתהלל המתהלל".

ועי' תיקו"ז (יב ע"ב): ובגין דאורייתא מינה אתיהיבת אמר למשה וראית את אחורי וכו' דלית נביא וחכם יכיל לעאלא לעילא פחות מן דא ובגין דא אתקריאת מפתחות החיצוניים אנפין דילה ואנפין דלגאון מפתחות הפנימיים והא אתמר לעיל דאם בר נש לית בידוי מפתחות החיצוניים במאי ייעול ובגין דא אתמר בה זה השער לה'.

ובגין דלית השגה לנביא וחזוה וחכם פחות מינה אמר הנביא כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו וכו' כי אם בזאת יתהלל וכו' וידוע אותי ובגין דא יעקב אוליף לה לבנוי ויהיב לון קבלה מינה הדא הוא דכתיב וזאת אשר דבר להם אביהם ודוד דהוה ליה קבלה מינה אמר לגבה אם תחנה עלי מחנה וכו' רמיז לה בהאי תגא וסליק מחשבתיה לגבה ואמר לא יירא לבי וכו'.

תרגום: ומשום שהתורה נתנה ממנה, אמר למשה (שמות לג כג) "וראית את אחרי וכו'", שאין נביא וחכם יכול להכנס למעלה פחות מזה, ולכן נקראים מפתחות החיצוניים הפנים שלה, ופנים שבפנים מפתחות הפנימיים, והרי נתבאר למעלה שאם אין לאיש בידיו מפתחות החיצוניים במה יכנס, ומשום זה נאמר בה (תהלים קיח כ) "זה השער ליהוה".

ומשום שאין השגה לנביא וחזוה וחכם פחות ממנה, אמר הנביא "כה אמר יהוה אל יתהלל חכם בחכמתו וכו' כי אם בזאת יתהלל וכו' וידוע אותי" (ירמיה ט כב), ולכן יעקב למד אותה לבנוי, ונתן להם קבלה ממנה. זהו שכתוב (בראשית מט כח) "וזאת אשר דבר להם אביהם", ודוד שהיה לו קבלה ממנה, אמר לה (תהלים כז ג) "אם תחנה עלי מחנה וכו'", רמז אותה בכתר הזה, והעלה מחשבתו אליה, ואמר (שם) "לא יירא לבי וכו'".

ועיי"ש (כ ע"א): ואינון שבע ספירן כלילן בשבע שמחן וכלהו כלילת לון בת שבע ולית ספירה מכלהו ספירן דיהא לה רשו לארקא ברכאן ולאשפעא לתתאין אלא בבת שבע בגין דאיהי קשורא דכלהו ספירן דאי ספירן הוו מריקין לבר מינה הוה פרודא ובגין דא לית רשו לארקא ספירא לשום אתר בר מינה לגבי תתאין ובגין דא אתמר בה אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' כי אם בזאת בזאת יבא אהרן אל הקדש דלית רשו לנביא וחכימא למנדע לעילא שום מדע אלא בה ובגינה אתמר ומשה עלה אל האלהים ודוד בגינה אמר אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה איהו שלימו דאדם שלימו דחודא שלימו דשמא קדישא שלימו דכל ספירה וספירה.

תרגום: ואותן שבע ספירות כלולות בשבעה שמות. ואת כולם כוללת בת שבע, ואין ספירה מכל הספירות שיהיה לה רשות להוריק ברכות ולהשפיע לתחתונים אלא בבת שבע, משום שהיא הקשר של כל הספירות, שאם הספירות היו מריקות מחוץ לה היה פרוד. ומשום זה, אין רשות לספירה להריק לשום מקום פרט לה אל התחתונים, ומשום כך נאמר בה "אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' כי אם בזאת" (ירמיה ט כב), "בזאת יבא אהרן אל הקדש" (ויקרא טז ג), שאין רשות לנביא וחכם לדעת למעלה שום מדע אלא בה, ובשבילה נאמר "ומשה עלה אל האלהים" (שמות יט ג), ודוד אמר בגללה "אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום ליהוה" (תהלים קלב ד - ה), הוא שלמות

(יב ח): ויעתק משם ההרה מקדמם לבית אל ויט אהלה בית אל מים והעי מקדמם ויבן שם מזבחת לה ויקרא בשם ה':

עי' ר' בחיי: ועל דרך הקבלה יתכן לפרש ויעתק משם ההרה כי אברם העתיק במחשבות שכלו ההר כלומר המדה העשירית הנקראת הר אשר הר המוריה מכוון כנגדה¹¹ והוא שתמצא במשה (שמות כד טו) ויעל משה אל ההר וכבר ידעת שתרגומו לטורא והוא מה שאמר (שם יט ג) ומשה עלה אל האלהים¹². והנה העתקה זו לא להפריד ולקציץ¹³ ח"ו רק ליחד ולחבר הכל כאחד כי העלה אל ההר

האדם, שלמות היחוד, שלמות השם הקדוש, שלמותה של כל ספירה וספירה.
¹⁰ עי' זהר (ח"ב כח ע"ב): תא חזי כל מאן דאחיד בידא דחייבא (ותב לגביה) ואשתדל ביה למשבק ארחא בישא איהו אסתלק בתלת סלוקין מה דלא אסתלק הכי בר נש אחרא גרים לאכפייא סטרא אחרא וגרים דיסתלק קודשא בריך הוא ביקריה וגרים לקיימא כל עלמא בקיומיה לעילא ותתא ועל האי בר נש כתיב בריתי היתה אתו החיים והשלום.

תרגום: בא וראה כל מי שאוחז ביד הרשע (ושב אליו) ומשתדל בו לעזב דרך רעה הוא עולה בשלש עליות מה שלא עולה כך שום איש אחר גורם לכפות את הצד האחר גורם שמתעלה הקדוש ברוך הוא בכבודו וגורם להעמיד כל העולם בקיומו למעלה ולמטה ועל האיש הזה כתוב בריתי היתה אתו החיים והשלום.

ועי' זהר (ח"א רנח ע"ב): בג"כ עבדין כהני שלמא בעלמא דלא יתוקד עלמא בשלהובי דמזבח וכדין חיים נחתין לעלמא הה"ד (מלאכי ב ה) בריתי היתה אתו החיים והשלום מאי טעמא חיים בגין דהא עבד שלום וכהני עבדין שלום בקרבנא מאי קרבנא לבן ואדום חלב ודם חלב ההוא דרגא שופרא דכלא חלב הארץ מתרגמינן שופרא דארעא דם לקבל ההוא דרגא דאקרי נפש דכתיב (ירמיה נא יד) נשבע ה' (צבאות) בנפשו וב"נ כד קריב האי דמא כאילו מקריב נפשיה הה"ד (ויקרא יז יא) כי הדם הוא בנפש יכפר.

תרגום: לכן הכהנים עושים שלום בעולם, שלא ישרף העולם בשלהבות המזבח, ואז יורדים חיים לעולם. זהו שכתוב "בריתי היתה אתו החיים והשלום". למה "חיים", משום שהוא עושה שלום. וכהנים עושים שלום בקרבן. מהו הקרבן, לבן ואדום, חלב ודם. חלב כנגד אותה דרגה של יופי של הכל. חלב הארץ תרגומו יופי הארץ. ודם כנגד אותה הדרגה שנקראת נפש, שכתוב "נשבע ה' (צבאות) בנפשו". ובן אדם, כשמקריב דם זה, כאלו מקריב נפשו. זהו שכתוב "כי הדם הוא בנפש יכפר".

¹¹ עי' זהר (ח"ב קצה ע"ב): ואינון נשמתין דצדיקייא אזלין ושאתן לעילא ופתחין לון פתחין וסלקין לון לגו ההוא אתר דאקרי הר יה"ה כגוונא דרזא דהר הבית לתתא ומתמן עאלין לגו ההוא אתר דאקרי מקום קדשו דתמן אתחזיין כל נשמתין לקמי מאריהון כגוונא דא ההוא אתר דאתחזון ישראל קמי קודשא בריך הוא אתר דאקרי עזרת ישראל בשעתא דנשמתין קיימין תמן כדין חדוה דמאריהון לאתתקנא בהו אתר דאקרי קדש הקדשים ותמן רשימין כל עובדיהון וזכוון דלהון

תרגום: ואותן נשמות הצדיקים הולכות ומשוטטות למעלה ופותחים להם פתחים ומעלים אותן לתוך אותו מקום שנקרא הר ה' כמו הסוד של הר הבית למטה ומשם נכנסים לתוך אותו מקום שנקרא מקום קדשו ששם נראות כל הנשמות לפני אדונם כמו כן אותו מקום שנקרא ישראל לפני הקדוש ברוך הוא המקום שנקרא עזרת ישראל ששעה שהנשמות עומדות שם אזי שפחת רבונם היא לתקן בהם המקום שנקרא קדש הקדשים ושם רושמים את כל מעשיהם וזכויותיהם.

¹² עי' זהר (ח"ב דף עח ע"ב): ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו יה"ה מן ההר וגו' ומשה עלה אל האלהים לאתרא דפרישן גדפוי דשכינתא כמה דאת אמר (שם יח י) ויט שמים וירד וגו'. תרגום: ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר וגו' ומשה עלה אל האלהים למקום שפרושות כנפי השכינה כמו שנאמר ויט שמים וירד וגו'.

השם המיוחד היא שם הוי"ה עי' לעיל פרשת בראשית הערה 4, ושם אלקים היא כינוי למידת המלכות עי' זהר (ח"א טו ע"ב).

¹³ עי' תיקו"ז קלה ע"ב ז"ל: כל מאן דנטיל מלכות בלא ט' ספירן איהו מקצץ בנטיען, וכל מאן דנטיל ט' ספירן בלא מלכות איהו כופר בעיקר.

ועי' זהר (ח"א רסב ע"א): ות"ח ישראל כד עבדו עגלא ואפרישו ברכאן מהאי הר חרב דאפרישו מניה וא"ו וקציצו בנטיעות באינון נטיען מה כתיב ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. ההוא עדי עלאה תפלין דרישא ודריעי דשוויין ביד כהה אעידאו מנהון. עי' אריכות בלש"ו הקדו"ש שער ז' פרק ו' אות ד' וה'.

ובתמצית להבין ההבדל בין כופר בעיקר למקצץ בנטיעות היא כך וזה תמצית דברי הלש"ו אות ד': מידת המלכות היא גילוי ית' בכל המציאות והנהגת עולמות ב"ע. דהיינו על ידי יחוד המאציל א"ס (עי' ט' ספירות דאצילות) במלכות. וזוהי מהותו הפנימית של האמונה, ההשכלה שהנהגה העליונה יש לה שייכות וייחוד עם התחתונים, וכלול בזה גם החיוב המעשי של האדם בכל התורה כולה.

ההוא והעתיק אותו אל מקום אצילותו ומוצאותיו כי מוצאותיו מקדם¹⁴ וע"כ סמך לו מקדם

אמנם זה גופא אינו תכלית הבריאה, התכלית האמיתית היא שלבסוף הכל יהיה כלול בא"ס (כלומר שאין התכלית שנחיה חיים ארציים לאור האמונה אלא שנחיה את הידוע ע"פ אמונה עצמה וכפי שיהיה לע"ל). לכן מי שמשמש במלכות לצורכו, דהיינו שעושה פעולה לשם המלכות בלבד לקשרה למטה ללא כוונת יחוד למעלה (כ"ש כאשר כוונתו ח"ו להפרידה בזדון לבו מהספירות העליונות) כמו שהיה בדור הפלגה וכעין זה הוא בקבלה מעשית (כלומר לשנות את הבריאה התחתונה על ידי הניצול של כללי ההנהגה הקיימים וכאילו מודיע בזה שאין השי"ת מתייחד עם עולמו ורק הניח הנהגות אלו הפקר לכל דורש), שהוא מקצץ בנטיעות (שכן מראה שאין שורש הא"ס מיוחד במלכותו ויש כאן נטיעה המנותקת משרשה).

ואם אינו מאמין שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, על אף שמאמין שהוא המציא הכל יש מאין, רק חושב שסילק השגחתו מהתחוננים, והכל נעשה כיום בטבע ובמקרה או מכח זולתו ח"ו, הוא קרוי כופר בעיקר (שכן לשיטתו אין מלכות ה' בארץ ח"ו וכאילו אומר שיש ט' דאצילות ואין להם מלכות להתייחד עמה). ונקרא כך, מכיוון שרק דרך המלכות יש לנו חיבור לא"ס.

וזה תמצית אות ה': והנה דור הפלגה הפליגו בעוון זה, שכן המה עשו בכונה ובמרד בכדי שיתקיים הפגם לדורות עולם. ומהות חטאם, שהם רצו בקיומו התמידי של הסט"א, וידעו שהסט"א אינו יכול להיות קיים אלא מכח הארת מלכות דאצילות, לכן רצו לבנות מגדל עם כוונת מיוחדות לעניין זה, להמשיך באופן תמידי את עיקר השפע מהמלכות דאצילות ובכך חשבו להשליט את הז"ן דסט"א על כל העולם. ועל אף שמצד א' כוונתם היתה טובה יותר מכוונת עובדי ע"ז, שכן הם כוונו להמשיך את עיקר השפע מהמלכות דאצילות והבינו שאין לסט"א מעצמו מאומה, אבל זה גופא חסרונם, שכל עע"ז מרחיקים את עצמם מהיכל ה', וכל מחשבתם בסט"א, ואילו אנשי דור הפלגה באו ליכנס בהיכל המלך על מנת לכבשו. דבר זה לא נתפרש בתורה מכיוון ש"כבוד אלקים הסתר דבר", כי מה שהם כוונו לבטל הוא עיקר הכוונה בקריאת שמע דהיינו לייחד את המלכות דאצילות (שם אדנ"י והשם אלקים המתפשט בב"ע) בז"א דאצילות. והוא עניין הכתוב בהם שאמרו "ונעשה לנו שם", שהם רצו להפריד את השם, הרי הוא המלכות, ממקורו - הרי הוא ז"א ולהפכו להיות "לנו", ובכך לקצץ בנטיעות.

אמנם מש"כ שרצו לקחת את השם אלקים דקדושה לעצמם, וליטול את המלכות דאצילות להשתמש בכחותיה כחפצם, זה היה על ידי השבעת שמות ושימוש בשמות הקדושים, והיה על ידי קבלה מעשית. וכל זה טמון בכח במלכות דאצילות ובשמות אלקים ואדנ"י אשר בה, היוצאים ומסתעפים משם הו"ה. (וגם היום המשתמש בשמות לצורכו הוא מעין חטא דור הפלגה).

¹⁴ ע"י תיקון צ"צ (צט ע"ב): פתח רבי שמעון ואמר ויטע ה' אלה"ם גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר ויטע ה' אלה"ם גן דא שכינתא בעדן דא אימא עלאה מקדם אבא עלאה וישם שם את האדם אשר יצר דא עמודא דאמצעיתא.

תרגום: פתח רבי שמעון ואמר ויטע יהו"ה אלה"ם גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר ויטע יהו"ה אלה"ם גן זו השכינה בעדן זו האם העליונה מקדם האב העליון וישם שם את האדם אשר יצר זה העמוד האמצעי.

ע"י זהר (ח"א עד ע"א): תא חזי ויהי כל הארץ שפה אחת וגו' (בראשית יא א) לבתר מה כתיב (בראשית יא ב) ויהי בנסעם מקדם מההוא קדמאה דעלמא וימצאו בקעה בארץ שנער דהא מתמן מתפרשן לכל אינון סטרין ואיהו ריש מלכו לאתבדרא ואי תימא הא כתיב (שם ב י) ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד ודאי הכי הוא דכיון דנטלי מתמן הוי פרודא וכד אינון כנישין מתמן לינקאה לא הוי פרודא וכד נטלין הוי פרודא דכתיב ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה כמה דאתמר ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים דהא כדן עלמא ביסודא ועקרא ושרשא חדא ומהימנותא חדא ביה בקב"ה מה כתיב ויהי בנסעם מקדם מקדמאה עקרא דעלמא מהימנותא דכלא וימצאו בקעה מציאה אשכחו ונפקו בה מתחות מהימנותא עלאה (וימצאו) תא חזי נמרוד מה כתיב ביה (שם י) ותהי ראשית ממלכתו בבל דהא מתמן נטל לאתאחדא ברשו אחרא והכא וימצאו בקעה בארץ שנער מתמן נטלו בלביהו לאפקא מרשותא עלאה לרשו אחרא.

תרגום: בא וראה, "ויהי כל הארץ שפה אחת וגו'", מה כתוב אחר כך, "ויהי בנסעם מקדם" מאותו קדמון של העולם, "וימצאו בקעה בארץ שנער", שהרי משם נפרדים לכל אותם הצדדים, והוא ראש המלכות להתפזר. ואם תאמר, הנה כתוב "ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד", ודאי שככה זה. שכיון שנוסעים משם יש פרוד, וכאשר הם מתכנסים שם לינוק אין פירוד. כשנוסעים יש פרוד, שכתוב "ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה" כמו שנתבאר. "ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים", שאז הרי העולם ביסוד ועיקר, ושורש אחד ואמונה אחת בקדוש ברוך הוא. מה כתוב "ויהי בנסעם מקדם", מהראשון עיקר העולם אמונת הכל. "וימצאו בקעה", מציאה מצאו ויצאו בה מתחת האמונה העליונה (וימצאו). בא וראה, מה כתוב בנמרוד, "ותהי ראשית ממלכתו בבל", שהרי משם נסע לאחז ברשות אחרת, וכאן, "וימצאו בקעה בארץ שנער", משם נסעו בלבם לצאת מרשות העליונה לרשות אחרת.

ואח"כ אמר לבית אל היא החכמה¹⁵ והיא בי"ת של בראשית¹⁶, ועליה נשתבח משה (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא¹⁷191817. והוא שאמר הנביא ע"ה (מיכה ד ב) לכו ונעלה אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב כי בית אלהי יעקב מכוון כנגד הר ה', ואח"כ אמר ויט אהלה הוא

¹⁵ ע"י זהר (ח"א רי ע"א): רבי ואלעזרו (אליעזר) אמר קלא בחשאי דא היא קלא עלאה דכל קלין נפקין מתמן אבל קל בלא ו' דא היא צלותא דלתתא דאיהי אזלא לאסתלקא [בוא"ו] ולאחברא ביה תא חזי והקל נשמע דא הוא קל בלא ו"ו (דאיהי) ודא היא קלא [ד]בכאת על מקדש ראשון ועל מקדש שני נשמע כמה [דאת אמר] [דאתמר] קול ברמה נשמע ברמה מאי ברמה דא הוא עלמא עלאה עלמא דאתי וסימניך מן הרמה ועד בית אל (תהלים קו מח) מן העולם ועד העולם הכא ברמה דא עלמא עלאה דהא בההיא שעתא די ברמה נשמע כדין מה כתיב (ישעיה כב יב) ויקרא יי' אלהי"ם צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד וגו' והקל נשמע לעילא לעילא מאי טעמא בגין דוא"ו אתרחק ואסתלק מניה וכדין רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו (ירמיה לא יד) [כי איננו כי אינם מבעי ליה אלא כי איננו] והא אוקימנא כי איננו דבעלה לא אשתכח עמה ודאלמלא (ואלמלא) בעלה ישתכח עמה תתנחם עליהו דהא כדין בנהא לא יהון בגלותא ובגין דאיננו לאו איהי מתנחמא על בנהא בגין דבנהא אתרחקו מנה על דאיננו עמה.

תרגום: רבי אלעזר אמר, הקול בחשאי זהו קול עליון שכל הקולות יוצאים משם. אבל קל בלי ו"ו, זוהי התפלה של מטה, שהיא הולכת להתעלות בוא"ו ולהתחבר בו. בא וראה, "והקל נשמע", זה הוא הקל בלי ו"ו, זהו "הקול" שבכה על מקדש ראשון ועל מקדש שני. "נשמע" כמו שנאמר "קול ברמה נשמע". "ברמה", מה זה "ברמה", זהו העולם העליון, העולם הבא, וסימן לדבר, "מן הרמה ועד בית אל", "מן העולם ועד העולם". כאן "ברמה", זה העולם העליון, שהרי בשעה ההיא שברמה נשמע, אז מה כתוב, "ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד" וגו'. "והקל נשמע", למעלה למעלה. למה, משום שוא"ו התרחק והסתלק ממנה, ואז "רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו". "כי איננו", צריך היה להיות כי אינם. אלא "כי איננו", והנה בארנו "כי איננו", שבעלה לא נמצא עמה, שאלמלא היה בעלה נמצא עמה, תתנחם עליהם, שהרי אז בניה לא יהיו בגלות, ומשום שאיננו, אינה מתנחמת על בניה, משום שבניה התרחקו ממנה על שאיננו עמה.

¹⁶ ע"י לעיל א א שזה מידת החכמה.

¹⁷ ע"י זהר (ח"ב כא ע"ב): רבי אבא אמר האי דמשה אית לאסתכלא ביה בחכמתא עלאה על מה כתיב כי מן המים משיתיהו מאן דאתמשך מן מיא (דינא עלאה) לא דחיל מנורא דתניא אמר רבי יהודה מאתר דאתגזר משה לא אתגזר בר נש אחרא אמר רבי יוחנן בעשרה דרגין אשתכלל דכתיב (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא ולא נאמן ביתי זכאה חולקיה דבר נש דמריה אסהיד כדין עלוי אמר רב דימי והא כתיב (דברים לד י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ואמר רבי יהושע בן לוי בישראל לא קם אבל באומות העולם קם ומנו בלעם אמר ליה ודאי שפיר קאמרת אשתיק כד אתא רבי שמעון בר יוחאי אתו שאילו קמיה האי מלה.

תרגום: רבי אבא אמר זה של משה יש להסתכל בו בחכמה עליונה על מה כתוב כי מן המים משיתיהו מי שנמשך מן המים (דין עליון) לא פוחד מאש ששנינו אמר רבי יהודה ממקום שנגזר משה לא נגזר איש אחר אמר רבי יוחנן בעשר דרגות נתקן שכתוב בכל ביתי נאמן הוא ולא נאמן ביתי אשרי חלקו של האיש שאדונו מעיד עליו כך. אמר רב דימי והרי כתוב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ואמר רבי יהושע בן לוי בישראל לא קם אבל באומות העולם קם ומיהו בלעם אמר לו ודאי יפה אמרת שתק כשבא רבי שמעון בן יוחאי באו ושאלו לפניו דבר זה.

¹⁸ ע"י תיקו"ז (לד ע"א): תא חזי, יהו"ה אדנ"י איהו קודשא בריך הוא ושכינתיה בתרין שוקין יהו"ה לימינא אדנ"י לשמאלא ואינן אספקלריא המאירה ואספקלריא שאינה מאירה בצדיק תרוייהו חד יאקדונק"י.

תרגום: בא וראה, יהו"ה אדנ"י הוא הקב"ה ושכינתו בב' שוקיים: יהו"ה בימין, אדנ"י בשמאל, והם אספקלריא המאירה ואספקלריא שאינה מאירה בצדיק. כאשר שניהם כאחד, יאקדונק"י. ע"י בהגר"א בתיקו"ז (פט ע"א): ב' דרגין הוא בנבואה מסט' דראיה הוא אספקלריא דנהרא ומסט' דשמיעה אספקלריא דל"נ דכתיב בהון ואראה את ה' כו' ואשמע אחרי קול והם ראי' מסט' דתורה שבכתב והי"ה דצריך ראי' שם ושמיעה מסט' דתורה שבע"פ דצריך שמיעה והם ימינא ושמאלא. ע"י בהגר"א בתו"ח יח ע"א וז"ל דלא אנהיר סיהרא אספקלריא כו' - כי אין השגה לשום בריה רק בשכינה כיודע רק שמרע"ה אנהיר לה בדרגיה ועביד לה אספקלריא דנהרא, עכ"ל.

¹⁹ ע"י זהר (ח"ב דף קעח ע"א): ובכוונת אמן שהוא כליל תרין שמהן יהו"ה אדנ"י והאחד גניז טוביה וברכויה באוצר הנקרא היכל והוא רמוז בפסוק (חבקוק ב כ) ויהו"ה בהיכל קדשו הס מפניו ולדא רמוז רבותינו ז"ל כל טוב האדם בביתו שנאמר (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא ומתרגמינן בכל דעמי.

תרגום: ובכוונת אמן שהוא כולל ב' שמות יהו"ה אדנ"י והאחד גנוז טובו וברכותיו באוצר הנקרא היכל והוא רמוז בפסוק (חבקוק ב כ) ויהו"ה בהיכל קדשו הס מפניו ולזה רמוז רבותינו ז"ל כל טוב האדם בביתו שנאמר (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא ומתרגמינן בכל דעמי.

אהל הבינה²⁰ ועל כן נחתמה המלה באות ה"א²¹ היא ה"א הראשונה שבשם שמכחה נבראו שמים וארץ והוא המלך שבנה פלטרין ע"י אדריכל²² והאדריכל הוא ה"א של בהבראם והיא ה"א האחרונה שבשם²³. ויש להתבונן בתוספת שני ההי"ן שבמלת ההרה גם בלשון ויעתק שהוא לשון יוצא לרמוז על שבארתי ויתכן עוד שהיה ויעתק מלשון עתיק יומין²⁴ והבן זה.

ויקרא בשם ה' על דרך הפשט לשון הכרזה ופרסום כענין שכתוב (משלי כ ו) יקרא איש חסדו (תהלים קמז יז) ובשם ה' אקרא (בראשית מא מג) ויקראו לפניו אברך וענינו שהיה מפרסם אלהותו של הקדוש ברוך הוא ועוד יכלול לשון תפלה כענין שכתוב (תהלים ל ט) אלך הוי"ה אקרא ואל אדני אתחנן כי התפלה לרחמים והתחנה למדת הדין²⁵ וכן תרגם אונקלוס ע"ה וצלי בשמא דה²⁶ והוא השם הגדול²⁷.

(יב ט) וַיִּסַּע אַבְרָם הַלֹּךְ וְנֹסַע הַנְּבִיָּה:

ע"י ר' בחיי: תכלית כל מסעותיו כולן שהיה נוסע וחונה פעם בזו ופעם בזו לא היתה כונתו

²⁰ ע"י לעיל הערה 8.

²¹ ע"י לקמן הערה 39.

²² ע"י ספר הפליאה (עמוד תרנה): ואמר רבי אמי משל למלך שאמר לו לאדריכל לבנות לו פלטרין ובנה לו ולא ערבה לו על מי להתעצב לא על אדריכל זהו ויתעצב אל לבו שהעטרה האצילה עולם הגשמי והרשיע ונסתלק המלך ממנה ונתמלאת עצב מיד נאבד העולם וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ הנחמה הוא שפע הרחמים ונשארו הרחמים עם יהו"ה כי אדם הגשמי הוא בארץ והעליון הוציא מן הארץ במעשיו זהו וינחם ה' למה נשארו הרחמים למעלה בעבור שעשה את האדם בארץ וסילק האדם העליון מן הארץ עליונה. ויתעצב אל לבו כביכול התעצב אל לבו מדלא אמר ויעצב, ודע מה שלא אמר בלבו אלא אל לבו שנאמר ויתעצב אל לבו הוא החסד שהוא לב.

²³ ע"י הגמ' במנחות (כט ע"ב): כי ב"ה י"י צור עולמים וכו' כדדרש ר' יהודה בר ר' אילעאי אלו שני עולמות שברא הקב"ה אחד בה"י ואחד ביו"ד וכו' אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אל תקרי בהבראם אלא בה"י בראם [הוי אומר העולם הזה בה"י והעולם הבא ביו"ד] ע"כ. ומשמע מלשון הגמ' שהוא ה' ראשונה של שם והוא לכאורה קשה שכן משמע מדברי רבינו שמדבר על ה' שהוא ביטוי לשכינה הרי הוא ה"א אחרונה של שם (ובאומרו "בה"א וא"ו של השם" כוונתו וא"ו ה"א וכמ"ש הוא בעצמו שמדבר הכתוב על ו' קצוות והרי כוונתו לפרש תיבת ה"א). ואפשר כוונת רבינו למש"כ הזהר (צו כט ע"א): מאן דאתעסק באורייתא ובפקודין אית לון עול מלכות שמים דאיהי ה' בתראה מלכות שמים אתקריאת עול מצות איהי ודאי בגין דבה אתבריאו כל בריין דשמיא וארעא הדא הוא דכתיב (בראשית ב ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם.

תרגום: מי שעוסק בתורה ומצוות יש לו עול מלכות שמים שהיא ה' אחרונה שנקראת מלכות שמים. עול מצוות היא ודאי משום שבה נבראו כל הבריות של שמים וארץ זהו שכתוב (בראשית ב) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם.

²⁴ ע"י אד"ר (קכח ע"ב): כחד סבא דסבין עתיק מעתיקוטימיר מטמירין ובתיקונוי ידיע ולא ידיע מארי דחורר כסו (ס"א בסומק) וחיוזו בוסטיטא דאנפווייתב על כורסיאשבבין די נור לאכפייא לון תרגום: כאחד שהוא זקן יותר מכל הזקנים, עתיק יותר מכל העתיקים נסתר יותר מכל הנסתרים, ובתיקונוי ידוע ולא ידוע, בעל הלבון כסו (באדום), ומראה תואר פניו יושב על כסא של ניצוצי אש כדי להכניעם.

²⁵ ע"י זהר (ח"ג רכו ע"א): ומאן דבעי ליחדא אתוון צריך בתחנה ובתחנוני ובג"ד ואתחנן אל יי' באדני' לשכינתא בתחנונים ולקב"ה ברחמי עד הכא. תרגום: ומי שרוצה לייחד אותיות, צריך בתחינה ובתחנונים, ולכן "ואתחנן אל ה'", באדני' לשכינה בתחנונים, ולקדוש ברוך הוא ברחמים עד כאן.

²⁶ ע"י לקמן דברים יח ה ודברינו שם ששם ה' היא מלכות.

²⁷ ע"י זהר ח"ב קה ע"א: ומה תעשה לשמך הגדול שמא גדול דא בניינא קדמאה שמא קדמאה אלה"ם.

ע"י ז"ח (ג ע"ב): דא"ר יהושע, מאי דכתיב אני ה' הוא שמי. מלמד שהוא ושמך אחד הוא. א"ר אבהו, הכל נתן, אבל שמו הגדול לא נתן, ולא אוזיף לאחרון [מלוה לאחרים], דכתיב אני ה', לבדי, מלמד דשם זה לא נתן לשום נברא.

וע"י מ"מ זהר ח"ב קה ע"א: פי' בינה שנק' שם הגדול כמ"ש ומה תעשה לשמך הגדול (ע"י מבו"ש ש"ג ח"ב פ"ו) ואנו מתפללים שיתגדל שמה רבא שהיא בינה הנק' שם הגדול דהיינו שע"י הגלות נסתלקו נה"י דבינה מז"א ולעתידי יחזרו ויתחבר מי עם אלה שהם נה"י דאימא בז"א ואזי השם שלם.

אלא לחלקו של יהודה שהיא בדרומה של א"י והוא הר המוריה זהו פשוטו ונכלל בו עוד הלוחך ונסוע הנגבה מדרגה אחר מדרגה²⁸ מסע אחר מסע תנועת הנפש השכלית והשקט הגוף ומזה אמר תחלה ויט אהלה ואמר עוד בסמוך ויאהל אברם ויבא וישב וכל מסעות אלו כדי להשיג השגת נבואתו של אל שדי הוא כנוי של אל"ף דל"ת²⁹ שהשיג שכולל אותו הנגבה³⁰ וע"כ יזכרנו תמיד בדבריו אדני ה' מה תתן לי אדני ה' במה אדע.

יד יח): ומלכי צדק מלך שלם הוציא להם ויזין והוא כהן לאל עליון:
 עי' רמב"ן: ומלכי צדק מלך שלם – היא ירושלים כענין שנאמר (תהלים עו ג) ויהי בשלם סוכו ומלכה יקרא גם בימי יהושע אדני צדק (יהושע י א) כי מאז ידעו הגוים כי המקום ההוא מבחר המקומות באמצע הישוב³¹ או שידעו מעלתו בקבלה שהוא מכוון כנגד בית המקדש של מעלה ששם שכינתו של הקדוש ברוך הוא שנקרא צדק³² ובבראשית רבה (פמ"ג סי' ו) המקום הזה מצדיק את יושביו ומלכי צדק אדוני צדק נקראת ירושלים צדק שנאמר (ישעיה א כא) צדק ילין בה.

טו א): אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד:
 עי' רמב"ן: זכה עתה אברהם להיות לו דבר ה' במחזה ביום כי מתחילה היתה נבואתו במראות הלילה וטעם היה דבר ה' אל אברם במחזה – כמעט וכל העם רואים את הקולות

²⁸ עי' לעיל הערה 8.

²⁹ עי' זהר (ח"א דף פח ע"ב): היה דבר יהו"ה אל אברם במחזה לאמר מאי במחזה אלא בהוא חיזו דרגא דכל דיוקנין אתחזיין ביה אמר רבי שמעון תא חזי עד לא אתגזר אברהם הוה חד דרגא מליל עמיה ומאן איהו דא מחזה דכתיב (במדבר כד טז) מחזה שדי יחזה כיון דאתגזר הוה כלהו דרגין שראן על האי דרגא וכדין מליל עמיה הדא הוא דכתיב (שמות ו ג) וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ועד לא אתגזר לא הוה אינון דרגין שראן עלוי למללא ואי תימא דהא בקדמיתא כתיב (בראשית יב ז) וירא יהו"ה אל אברם וכתיב (שם ט) ויסע אברם הלוחך ונסוע הנגבה וכתיב (שם ז) ויבן שם מזבח הא הכא אינון דרגין עלאין והשתא אמרן דעד לא אתגזר לא הוה אינון דרגין עלאין שראן על האי דרגא למללא עמיה תא חזי בקדמיתא יב קב"ה חכמה לאברהם למנדע חכמה לאתדבקא ביה וידע רזא דמהימנותא אבל למללא עמיה לא הוה אלא האי דרגא תתאה בלחודי כיון דאתגזר כלהו דרגין עלאין הוה שראן על האי דרגא תתאה בגין למללא עמיה וכדין אסתלק אברהם בכלא כמה דאתמר.

תרגום: "היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר". מה זה "במחזה", אלא באותו המראה הדרגה שכל הדמויות נראות בה. אמר רבי שמעון, בא וראה, טרם שנמול אברהם, היתה דרגה אחת מדברת עמו, ומי המחזה הזה, שכתוב "מחזה שדי יחזה". כיון שנמול, היו כל הדרגות שורות על הדרגה הזו, ואז דיבר עמו. זהו שכתוב "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי". וטרם שנמול, לא היו אותן הדרגות שורות עליו לדבר. ואם תאמר, שהנה בתחלה כתוב "וירא ה' אל אברם", וכתוב "ויסע אברם הלוחך ונסוע הנגבה", וכתוב "ויבן שם מזבח", הנה כאן אותן הדרגות העליונות, וכעת אומרים, שטרם שנמול לא היה אותן הדרגות העליונות שורות על הדרגה הזו לדבר עמו. בא וראה, בתחלה הקדוש ברוך הוא נתן חכמה לאברהם לדעת את החכמה להדבק בו, וידע את סוד האמונה, אבל לדבר עמו לא היתה אלא הדרגה התחתונה הזו לבדה. כיון שנמול, כל הדרגות העליונות היו שורות על הדרגה הזו התחתונה כדי לדבר עמו, ואז התעלה אברהם בכל, כמו שנתבאר.

³⁰ עי' לעיל הערה 8.

³¹ עי' זהר (ח"ג קסא ע"ב): ת"ח כד ברא קב"ה עלמא אשרא (ס"א אסדר) לימא דאוקינוס דאסחר כל ישובא דעלמא וישובא דכל שבעין אומין כלא אסחר לירושלם וירושלם באמצעיתא דכל ישובא שריא והיא אסחרא להר הבית והר הבית אסחר לעזרות דישאל ואינון עזרות סחרן ללשכת הגזית דתמן סנהדרי גדולה יתבין ותנין לית ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלחודייהו.

תרגום: בא וראה כשברא הקדוש ברוך הוא העולם השרה (סדר) את ים האוקינוס סביב ישוב כל העולם, וישוב כל שבעים האומות כולם סביב לירושלים, וירושלים שורה באמצע כל הישוב, והיא מסובבת להר הבית, והר הבית סביב עזרות ישראל, ואותן עזרות סובבות ללשכת הגזית, ששם יושבים סנהדרין גדולה, ושנינו שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד לבדם.

³² עי' תיקו"ז (יט ע"א): צדק מלכותא קדישא.

(טו ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי קָחָה לִי עֲגֻלָּה מִשְׁלֵשֶׁת וְעֵז מִשְׁלֵשֶׁת וְאֵיל מִשְׁלֵשֶׁת וְתֹר וְגֹזֶל:
 עי' ר' בחיי: היה ראוי לומר קח לי עגלה משולשת או קח לך כמו (בראשית ו כא) קח לך
 מכל מאכל כי הלקיחה הזאת לתועלת אברהם ולהבטיחו על מתנת הארץ אבל יתכן לפרש
 קחה לי לשמי כלומר לשם המיוחד³⁸.

וכבר ידוע מאמר רז"ל (מנחות קי ע"א) בכל הקרבנות לא נאמר לא אל ולא אלהים ולא
 אלהיך אלא השם המיוחד שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק וכן נאמר בקרבנות
 (במדבר כח ב) תשמרו להקריב לי במועדו ותוספת ה"א של קחה כתוספת ה"א המזבחה³⁹
 וכבר ידעת כי הוא המקבל תחלה והוא הנקרא צדק ואמר הכתוב (דברים לג יט) שם יזבחו
 זבחי צדק וכלל הענין ה"א תחלה ומשם ומעלה מעלוי לעלוי עד הסכה העליונה⁴⁰ וזהו באור
 קחה לי ואמר ויקח לו להורות כי עשה כאשר נצטווה והקריב לשמו יתברך.

(טז יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע תְּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע
 מֵאוֹת שָׁנָה:

עי' ר' בחיי: אמנם אם תדקדק תמצא כי המספר הזה נזכר ברוב המקומות אצל עין הרע⁴¹

החוצה, כמו שכתוב "ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט וגו'", ופרשו שאמר לו, צא מאצטגנינות שלך
 והעלה למעלה מהכוכבים, ואמר לו "הבט נא השמימה וספור הכוכבים", עד כאן דברי רבותינו וצריך
 לפרש אותם בדרך נסתר.

בא וראה כל בריות העולם קודם שנתנה התורה לישראל היו תלויים במזל, ואפילו בנים חיים
 ומזונות, אבל אחר שנתנה תורה לישראל, הוציא אותם מחיוב כוכבים ומזלות, וזה למדנו מאברהם,
 משום שהיו בניו עתידים לקבל ה' של אברהם שהיא חמשה חמשי תורה, שנאמר בה "אלה תולדות
 השמים והארץ בהבראם" בה' בראם. אמר לאברהם בגלל ה' הזו שנוספה לשמך, השמים תחתך
 וכל הכוכבים והמזלות שמאירים בה', ולא עוד אלא שנאמר בה "ה"א לכם זרע וזרעתם", בה"א, "כי
 ביצחק יקרא לך זרע". ומשום זה כל העוסק בתורה בטל ממנו חיוב כוכבים ומזלות, אם לומד אותה
 כדי לקיים מצוותיה, ואם לא כאלו לא עסק בה, ולא בטל ממנו חיוב כוכבים ומזלות. כל שכן עמי
 הארץ שנמשלו לבהמות, שבארו עליהם "ארור שוכב עם כל בהמה", שלא התבטלו מהם חיוב של
 כוכבים ומזלות.

³⁸ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 4.

³⁹ עי' זהר (ח"א רנד ע"ב): בא וראה שני מזבחות הן מזבח פנימי לעילא מזבח חיצון לתתא מזבח
 הפנימי הוא שלם וזהו דכתיב המזבחה בתוספת ה"א וכך בכל מקום ומזבח החיצון הוא חסר ה"א
 כמו (דברים כב) נערה נער חסר ה' אשתך דמאתערותא דמזבח החיצון של מטה אתער מזבח
 הפנימי של מעלה ובמה אתער בריח הקטורת של מעלה ויתער ריח הקרבן של מטה ועל
 דא לריח שמניך טובים אינון בוצינין נהירין ונציצין כתיב הכא טובים וכתוב התם (בראשית א ד)
 וירא אלהים את האור כי טוב.

תרגום: בא וראה שתי מזבחות הן, מזבח פנימי למעלה, מזבח חיצון למטה. מזבח הפנימי הוא
 שלם, וזהו שכתוב "המזבחה", בתוספת ה"א, וכך הוא בכל מקום. ומזבח החיצון הוא חסר ה"א, כמו
 נערה, נער חסר ה'. נמצא שמהתעוררות המזבח הפנימי (החיצון) של מטה, מתעורר מזבח הפנימי
 של מעלה. ובמה מתעורר, בריח הקטורת, הקטורת של מעלה, ויעורר ריח הקרבן של מטה. ועל זה
 "לריח שמניך טובים", אותם מאורות מאירים ונוצצים. כתוב כאן טובים, וכתוב שם "וירא אלהים
 את האור כי טוב".

⁴⁰ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 9 (זהר ח"ג רנו ע"ב) ופרשת נח 10, ופרשת לך לך הערה 8.

⁴¹ עי' ילקוט בראשית (רמז קב): אדני שמעני ארץ ארבע מאות שקל כסף זהו שאמר הכתוב נבהל
 להון איש רע עין זה עפרון שהכניס עין הרע בממונו של אברהם אמר אי את בעי למיתן ארבע מאה
 קנטרין דכסף מן סחורתא דביתך את יכיל יהב לי. ולא ידע כי חסר יבואנו שחסרו הכתוב וי"ו שנאמר
 וישקול אברהם לעפרן עפרון תנינא חסר וי"ו.

עי' ז"ח (פו ע"ב): וכל האוכל בלא נטילת ידים, אכילתו טמא. ושכינתא מה היא אומרת. אל תלחם
 את לחם רע עין ואל תתאו למטעמתי. מאי טעמא. בגין דיש מדת פורענות בעולם, ושמך עין הרע.
 וכל האוכל בלא נטילת ידים, אותה המדה של פורענות שורה עליו. וכל אותו המאכל שלה, הוא
 נקראת לחם רע עין.

עי' אד"ר (קכט ע"א): מהאי מצחא (ס"א דלתתא) נהרין ארבע מאה בתי דינינכד אתגלייא האי עת
 רצון וכלהו משתכחין קמיהדא הוא דכתיב (דניאל ז) דינא יתיב כלומר יתיב באתריה ודינא לא
 אתעביד ותאנא שיערא לא קאים בהאי אתר משום דמתגלייא ולא אתכסייא אתגלייא ויסתכלין מארי

כי עין רע מספרו ארבע מאות ואות תי"ו תכלית כל האותיות וכן עין הרע תכלה הכל ולפי שנתוסף באברהם אות ה"א שהיא מדת הדין לכך שלטה בו עין הרע שהוא מכח הדין שנגזר על זרעו להשתעבד ארבע מאות שנה כמספר עי"ן הר"ע לפי ששלטה בו עינו של שמן וזהו שאמר ידוע תדע כי נר יהיה זרעך כלומר זרעך הנולד מבין שני ההי"ן שהם מדת הדין ושלטה בו עין הרע שהוא מכח הדין לכך ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה.

(טו יז): וַיְהִי הַשָּׁמַיִשׁ בָּאָה וְעֵלְמָה הָיָה וְהֵנָּה תַנּוּר עֵשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה:

עי' רמב"ן: ראה כאלו תנור עשן כולו ובתוכו לפיד אש בוערה כענין עשן גדול ואש מתלקחת (יחזקאל א ד) והעשן הוא הענן והערפל הנזכר במתן תורה (דברים ד יא) ולפיד האש בתוכו הוא האש האמור שם (ד לו) ודבריו שמעת מתוך האש⁴² וכתוב (שמות כד יז)

דינין וישתכין ולא אתעבדו

תרגום: מזה המצח (שלמטה) מאירים ארבע מאות בתי דינים. כשמתגלית עת הרצון הזו אז הכל נרגעים לפניו. זהו שנאמר "דינא יתיב" (הדין יושב) כלומר הוא יושב במקומו ולא עושה דין. ולמדנו: אין שערות נמצאים במקום זה, משום שהוא מגולה ולא מכוסה, מגולה ויסתכלו בו בעלי הדינים, וירגעו ולא יעשו.

⁴² עי' מדרש הנעלם (ג ע"א): תאני ר' שמעון, על שבעה עמודים הארץ עומדת, שנאמר חצבה עמודיה שבעה, והם תלויים על המים, וכנגדם אמר דהמע"ה שבעה קולות, דכתיב קול ה' על המים. ועי' זהר (ח"ב ער ע"ב): וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים. וכי רואים את הקולות אלא וכל העם רואים את הקולות אותן קולות שנאמר קול יי' על המים אל הכבוד הרעים. קול יי' בכת. ואומר בכת ידי עשיתי. ואומר אף ידי יסדה ארץ. קול יי' בהדר. ואומר הוד והדר פעלו וצדקתו וגו'. קול יי' שובר ארזים זה קשת שמשברת עצי ארזים ועצי ברושים. (שם) קול יי' חוצב להבות אש. זה שעושה שלום בין האש ובין המים שחוצב כח האש ומונע אותו מללחוך המים גם מונע מלכבותו (שם) קול יי' יחיל מדבר שנאמר ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם. יותר מן המדבר. קול יי' יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כלו אומר כבוד. דכתיב השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה. הא למדת שבשבע קולות נתנה התורה ובכלם נגלה עליהם אדון העולם וראום והיינו דכתיב וכל העם רואים את הקולות כתוב אחד אומר ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו. וכתוב אחד אומר כי מן השמים דברתי עמכם. הא כיצד אשו הגדולה היתה בארץ שהוא קול אחד ושאר קולות היו בשמים דכתיב מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש.

עי' תיקו"ז (ק"ט ע"ב): ובגין דא יש הבל אשר נעשה על הארץ אמרו ליה חבריא רבי אימא לן שום רמיזא בהאי קרא דלא אתכסיא חכמתא דא מן חבריא אמר לון רבנן בודאי רזא עלאה אית תמן אבל אימא לכו ברמיזא שבע הבלים אינון וזכאה מאן דלא נטיל לאגרייהו בהאי עלמא ואינון דכלילן בבת שבע ואינון בהאי קרא הבל [קד ע"א]⁴² חד הבלים תרין הא תלת הבל הבלים תלת הרי שית הכל הבל [קכ ע"א] הא שבע ולקבליהו שבע שמהן אבגית"ץ וכו' אלו שבע הבלים אינון כפולים לקבל שבע שרגין דמנרתא כפולים דאתמר בהון שבעה ושבעה מוצקות (זכריה ד ב) (ואינון שבע הויות דאתמר בהון באמירה יהי אור (בראשית א ג) והוי מיד ולבושין דאינון שבע הויות אינון שבע שמהן אבגית"ץ וחברוי הבל איהו להב הבלים להבים ועלייהו אתמר קול ה' חוצב להבות אש ומאן דידע באלין הבלים כד אפיק לון מפומוי ומלביה ידע לכוונא בשכינתא עלאה דכל הבלים מינה תליין ומתלבשין בשכינתא תתאה דכליל שבע שמהן אבגית"ץ וחברוי דאינון אתון דבהון אתבריא שמיא וארעא דאלין תליין באמירה ואילין בעשיה ברזא דאומר ועושה מיד ואלין שבע הבלים אינון כפולים לקבל שבע שרגין דמנרתא כפולים דאתמר בהו שבעה ושבעה מוצקות לנרות וגו' אלין באמירה ואלין בעשיה) ואינון י"ה י"ד ה"א ר"ה וא"ו ה"א אלין אינון שבעה ושבעה מוצקות.

תרגום: ומשום זה יש הבל אשר נעשה על הארץ אמרו לו החברים רבי אמר לנו שום רמז בפסוק הזה שלא התכסתה החכמה הזו מן החכמים אמר להם חכמים בודאי שסוד עליון יש שם אבל אמר לכם ברמז שבעה הבלים הם ואשרי מי שלא נוטל את שכרם בעולם הזה והם שכלולים בבת שבע והם בפסוק הזה הבל אחד הבלים שנים הבל הבלים שלשה הרי ששה הכל הבל הרי שבעה וכנגדם שבעה שמות אבגית"ץ אלו שבעת ההבלים הם כפולים כנגד שבעת הנרות של המנורה כפולים שנאמר בהם שבעה מוצקות (והם) שבע הויות שנאמר בהן באמירה יהי אור והיה מיד והלבושים של אותם שבע הויות הם שבעה שמות אבגית"ץ וחברוי הבל הוא להב הבלים להבים ועליהם נאמר קול יהו"ה חוצב להבות אש ומי שמכיר את ההבלים הללו כשמוציא אותם מפיו ומלבו יודע לכוון בשכינה העליונה שכל ההבלים יוצאים ממונה ומתלבשים בשכינה התחתונה שכוללת שבעה שמות אבגית"ץ וחברוי שהם האותיות שבהן נבראו שמים וארץ שאלו תלויים באמירה ואלו

ומראה כבוד ה' כאש אוכלת וגו' והנה השכינה עברה בין הבתרים והוא הברית אשר היתה אתו מעולם וזה טעם כרת ה' את אברם ברית כי הקדוש ברוך הוא בעצמו העביר ברית בין הבתרים והמשכיל יבין.

ע"ר ר' בחיי: אבל יתכן על דרך הקבלה כי בא הכתוב להודיענו הכח הזה שעבר וקבל קרבנותיו של אברהם וכי יש בו כח זכרות וכח נקבות יש בו כח זכרות לפעול הפעולות וכח נקבות שהוא מקבל מזולתו כנקבה זו שמקבלת מן הזכר וכל הפעולות מתגדלות בה מכחו ועל כן נקרא הכח הזה שכינה בלשון נקבה ותרנגם אונקלוס (שמות לג יד) פני ילכו שכינתי תהך ולא יהך ושם הכח הזה ידוע ויש בזה התעוררות ורמז במלת תנור בחלוף תי"ו בטי"ת⁴³ ועל כן הזכיר בכאן תנור עשן שהוא הכלי המקבל האש וזהו רמז לכח הנקבות ולפיד אש הוא הזכרות וזהו שכתוב אשר עבר ולא אמר אשר עברו וזהו לשון כרת ה' את אברם ברית כי השכינה שהוא הברית העביר בין הבתרים ודע כי על כח הזה הזכיר למעלה בראש הפרשה ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו והמשכיל יבין⁴⁴.

(טו יח): ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר פרת:

ע"ר ר' בחיי: ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי אחר שהזכיר למעלה מתנת הארץ שני פעמים לזרעך אתן לזרעך אתננה בלשון עתיד אמר עתה נתתי בלשון עבר כי הזכיר לו המתנה שנתן לו כבר ומלת נתתי כמו נשבעתי כי מתנת השם באמירה לבד הרי היא כשבועה ומזה יאמר בכל מקום אשר נשבע ה' לאבותיכם וכבר בארתי מזה בפסוק (בראשית ט יג) את קשתי ואחר המתנה הזאת שהיא השבועה היה הברית של בין הבתרים כי כך דרך כורת ברית שישבעו תחלה ואחר כך יכרתו ברית והברית הוא שעוברין בין בתרי הבהמה וכענין שכתוב (ירמיה לד יח) העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו והברית הזאת היתה כעין חרם והוא קיום השבועה שנשבעו כבר וכמו שאמר יהי מבורר כבהמה זו מי שיעבור על השבועה ועל כן תרגם אונקלוס ברית קיימא שהוא קיום השבועה שנשבעו תחלה וזהו שאמר אבימלך ליצחק (בראשית כו כח) תהי נא אלה בינותינו בינינו וביניך ונכרתה ברית עמך הזכיר השבועה תחלה ואח"כ הברית וברית שהוא כזה אינו נופל בשכינה ה"ו אבל הכוונה בברית הזאת כאשר תהיה אצל הש"י כי כשם שאי אפשר שיהיו בתרים חוזרים לכמות שהיו כך אי אפשר שתתבטל מתנתו יתברך.

עיי"ש: ומה שקרא לנהר פרת הנהר הגדול והכתוב מונהו רביעי בנהרות גן עדן מפני שהוא דבק לארץ ישראל וכן המשל אומר עבד מלך מלך הדבק⁴⁵ לשחזור וישתחוו לך ולפי שהארץ הקדושה היא מבחר הישוב ובית המקדש ששם נקרא הבית הגדול⁴⁶ והעובד שם

בעשיה בסוד של אומר ועושה מיד ושבעת ההבלים הללו הם כפולים כנגד שבעה נרות המנורה כפולים שנאמר בהם שבעה ושבעה מוצקות לנרות וגו' (אלו באמירה ואלו בעשיה והם י"ה י"ד ה"א ה"ה ו"ו ה"א אלו הם שבעה ושבעה מוצקות).

ע"ר ר' בחיי: ואמר עוד ונשמרתם מאד לנפשותיכם וגו' ביום דבר יי' אליכם בחרב מתוך האש וכן בכל מקום שיזכיר דבור השם הגדול אליהם, יבאר מיד שהיה מתוך האש להודיע להם מקום השגתם וכן הודיעו הם עצמם דכתיב ותאמרו הן הראנו יי' אלהינו את כבודו ואת גדלו ואת קלו שמענו מתוך האש וכבדו וגדלו שאמרו שהראם הוא האש שנאמר בו ומראה כבוד יי' כאש אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל, ובהשגה זו עמדו על סוד הייחוד כי אל זה התכלית עלו למעלת הנבואה לקבל התורה שהיא ההוראה הנפלאה לזה, וכמו שכתבתי והוא אמרו אתה הראת לדעת כי יי' הוא האלהים אין עוד מלבדו.

⁴³ באלפ"א ביתא של א"ח ב"ז.

⁴⁴ ע"ר לעיל הערה 8.

⁴⁵ ע"ר לעיל פרשת בראשית הערה 2.

⁴⁶ ע"ר זהר (ח"א ע"א): רבי שמעון אמר ואעשך לגוי גדול מסטרא דימינא ואברכך מסטרא דשמאלא ואגדלה שמך מסטרא דאמצעיתא והיה ברכה מסטרא דארעא דישראל הא הכא כרסייא

נקרא הכהן הגדול⁴⁷ והשם השוכן בקרבה נקרא האל הגדול⁴⁸ וכן הזכיר שלמה המלך ע"ה בדברי הימים (דברי הימים ב' ב ד) והבית אשר אני בונה גדול כי גדול אלהינו מכל האלהים לכך קרא הכתוב אף הנהר הסובב אותה הנהר הגדול ומה שהזכיר לזרעך נתתי בעשרה עממין הללו ולא נולדו עדיין לא ישמעאל ולא יצחק אין להבין מזה הבטחה לישמעאל בן השפחה שהרי אינו עקר זרעו אבל הוא הבטחה ליצחק בן הגבירה שהוא עקר זרעו וכענין שהבטיחו הש"י (בראשית כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע.

(טז ה): וַתֹּאמֶר שְׂרַי אֶל אַבְרָם הַמָּסִי עֲלֶיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שְׂפָחָתִי בְּחִיקָךָ וַתֵּרָא כִּי הָרְתָה וַאֲקַל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט ה' בֵּינִי וּבֵינֶיךָ:

ע"י ר' בחיי: דרשו רבותינו ז"ל (ב"ר פמ"ה ס"ו ז) כל מי שהרתיע אחר מדת הדין לא יצא שפוי מתחת ידה ראויה היתה שרה להגיע לשנותיו של אברהם ועל ידי שאמרה ישפוט ה' נמנע מחייה מ"ח שנים אמר ר' הושעיא ביני ובניך כתיב כבר כתוב ויבא אל הגר ותהר וכבר היה העובר במעיה ומה ת"ל הנך הרה וילדת בן אלא מלמד שהכניסה בה עין הרע⁴⁹ והפילה עוברא אמר רבי חנינא אילו אלישע הנביא אמרה כן ברוח הקדש די, ע"כ בב"ר.

(יז א): וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תְּשָׁעִים שָׁנָה וַתִּשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שְׂדֵי הַתְּהֵלֶךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים:

ע"י רמב"ן: ורבי אברהם פירשו בשם הנגיד ז"ל מגזרת שודד כלומר מנצח ומשודד מערכות השמים וזהו הנכון כי היא מדת הגבורה מנהגת העולם שיאמרו בה החכמים (ב"ר פל"ה ס"ד) מדת הדין של מטה⁵⁰.

דארבע סמכין דכלהו כלילן ביה באברהם מכאן ולהלאה ברכאן לאחריני דמתזני מהכא דכתיב (שם ג) ואברכה מברכך.

תרגום: רבי שמעון אמר, "ואעשך לגוי גדול" מצד הימין, "ואברכך" מצד השמאל, "ואגדלה שמך" מצד האמצע, "והיה ברכה" מצד של ארץ ישראל. הנה כאן כסא של ארבעה עמודים שכולם כלולים באברהם. מכאן והלאה ברכות לאחרים שזוונים מכאן, שכתוב "ואברכה מברכך".

⁴⁷ ע"י זהר (ח"ג דף מז ע"ב): ויברך אלהים את יום השביעי דא כהן גדול דמברך לכלא והוא נטיל ברישא דתנן כהן נוטל בראש וברכאן ביה שריין לברכא ואקרי שביעי.

תרגום: "ויברך אלהים את יום השביעי", זה כהן גדול שמברך את הכל, והוא נוטל בראש. ששינו כהן נוטל בראש, ובו הברכות שורות לברך, ונקרא שביעי.

וע"י זהר (ח"ג דף קמה ע"ב): מפני מה זכה כהן להקרא מלאך יי' צבאות אמר ר' יהודה מה מלאך יי' צבאות כהן למעלה אף כהן מלאך יי' צבאות למטה ומאן הוא מלאך יי' צבאות למעלה זה מיכ"אל השר הגדול דאתי מחסד של מעלה והוא כהן גדול של מעלה.

תרגום: למה זכה כהן להקרא מלאך ה' צבאות, אמר רבי יהודה, מה מלאך ה' צבאות כהן למעלה, אף כהן מלאך ה' צבאות למטה, ומיהו מלאך ה' צבאות למעלה, זה מיכ"אל השר הגדול שבא מחסד של מעלה, והוא כהן גדול של מעלה.

⁴⁸ זהר (ח"ג דף לא ע"א): "אל" דא אברהם כמה דאוקימנא, האל הגדול.

⁴⁹ ע"י לעיל הערה 41.

⁵⁰ ע"י לעיל פרשת בראשית הערות. Error! Bookmark not defined. Error! Bookmark not defined.

ע"י זהר (ח"ג קפ ע"א): תא חזי וישב יעקב בארץ מגורי אביו (בראשית לז א) מאי מגורי אביו כמה דאת אמר (ירמיה ו כה) מגור מסביב דכל יומיו הוה דחיל והוה בדחילו וישב יעקב בארץ מגורי אביו רבי אלעזר אמר דאתקשר ויתבי בהווא אתר דאתאחיד בחשך ארץ מגורי אביו דייקא בארץ כנען אתקשר אתרא באתריה מגורי אביו דא דינא קשיא בארץ מגורי אביו כמה דאתמר ההוא דינא רפיא דאיהי ארץ דאתאחיד מן דינא קשיא וביה אתישב יעקב ואתאחיד ביה (וההיא ארץ איהי אספקלריא דלא נהרא).

תרגום: בא וראה, "וישב יעקב בארץ מגורי אביו", מה זה "מגורי אביו", כמו שנאמר "מגור מסביב", שכל ימיו היה פוחד והיה בפחד. "וישב יעקב בארץ מגורי אביו". רבי אלעזר אמר, שהתקשר וישב באותו מקום שנאחז בחושך. "ארץ מגורי אביו" דוקא, בארץ כנען נקשר המקום למקומו. "מגורי אביו", זה הדין הקשה. "בארץ מגורי אביו", כמו שנאמר אותו הדין הרפה, שהיא הארץ שנאחזה מן הדין הקשה, ובו התיישב יעקב ונאחז בו (ואותה ארץ היא האספקלריה שאינה מאירה).

ומעם להזכיר עתה זה השם כי בו יעשו הנסים הנסתרים⁵¹ לצדיקים להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב ולפדותם במלחמה מיד הרב ככל הנסים הנעשים לאברהם ולאבות וככל הבאים בתורה בפרשת אם בחקותי (ויקרא כו) ובפרשת והיה כי תבא (דברים כח) בברכות ובקלות שכולם נסים הם כי אין מן הטבע שיבואו הגשמים בעתם בעבדנו האלהים ולא שיהיו השמים כברזל כאשר נזרע בשנה השביעית וכן כל היעודים שבתורה אבל כולם נסים ובכולם תתנצח מערכת המזלות אלא שאין בהם שנוי ממנהגו של עולם כנסים הנעשים על ידי משה רבינו בעשר המכות ובקריעת הים והמן והבאר וזולתם שהם מופתים משנים הטבע בפירסום והם שיעשו בשם המיוחד⁵² אשר הגיד לו.

ולכן אמר עתה לאברהם אבינו כי הוא התקיף המנצח שיגבר על מזלו⁵³ ויוליד ויהיה ברית בינו ובין זרעו לעולם שיהיה חלק ה' עמו וברצונו ינהיגם לא יהיו תחת ממשלת כוכב ומזל.

ודע וראה כי אברהם אבינו לא הזכיר בדבריו שם יו"ד ה' רק בצירוף השם הכתוב באל"ף דל"ת⁵⁴ או בצירוף אל עליון עמו ויזכיר בעניניו אלהים וכן יאמר ה' אלהי השמים (להלן כד ז) ואמר ה' יראה (להלן כב יד) על מקום המקדש העתיד ויעקב הזכיר תמיד אל שדי (להלן מג יד, מח ג) ומשה רבינו לא יזכיר כן לעולם ואם תזכה תבין זה כולו ממה שאמרו במסכת יבמות (מט ע"ב) כל הנביאים נסתכלו באיספקלריא שאינה מאירה⁵⁵ ולפיכך אמר ישעיה ואראה את אדני⁵⁶ (ישעיה ו א) ומשה נסתכל באיספקלריא המאירה ולפיכך אמר כי לא

עי' ספר הפליאה (עמוד קנב): מזבח הזהב הרמוזה לגבורה בעבור שהוא דין קשה ומזבח הנחושת הרמוזה לעשירית שהוא מלכות הוא דין רפה שאינו כ"כ קשה כמו הזהב שאין נחושת אדום כמו הזהב.

⁵¹ עי' ספר הפליאה (עמוד לו): כל מופתים נסתרים ונסים נסתרים מנסת ישראל הנקרא אלהים וכו' [לאפוקי בינה שהיא נסים גלויים].

⁵² עי' לעיל פרשת בראשית הערה 4.

⁵³ עי' רבנו בחיי דברים ח יח.

⁵⁴ עי' זהר (ח"א צ ע"א): ויאמר אברם אדני יהוה מה תתן לי אדני אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד אלהים יו"ד ה"א וי"ו ה"א (נ"א אלהים יהוה בניקוד אלהים) אלא רזא דמלה חבורא דתרין עלמין כחדא עלמא תתאה ועלמא עלאה.

תרגום: ויאמר אברם אדני יהוה מה תתן לי. "אדני" אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד. "אלהים" יו"ד ה"א וי"ו ה"א (אלהים יהוה בנקוד אלהים). אלא סוד הדבר, חיבור של שני עולמות יחד, העולם התחתון והעולם העליון.

⁵⁵ עי' תיקו"ז (לד ע"א): תא חזי, יהוה אדני יהוה איהו קודשא בריך הוא ושכינתיה בתרין שוקין יהוה לימינא אדני לשמאלא ואינון אספקלריא המאירה ואספקלריא שאינה מאירה בצדיק תרוייהו חד יאקדונק"י.

תרגום: בא וראה, יהוה אדני הוא הקב"ה ושכינתו בב' שוקיים: יהוה בימין, אדני בשמאל, והם אספקלריא המאירה ואספקלריא שאינה מאירה בצדיק. כאשר שניהם כאחד, יאקדונק"י.

עי' בהגר"א בתיקו"ז (פט ע"א): ב' דרגין הוא בנבואה מסט' דראיה הוא אספקלריא דנהרא ומסט' דשמיעה אספקלריא דל"ג דכתיב בהון ואראה את ה' כו' ואשמע אחרי קול והם ראי' מסט' דתורה שבכתב הו"ה דצריך ראי' שם ושמיעה מסט' דתורה שבע"פ דצריך שמיעה והם ימינא ושמאלא. ע' בהגר"א בתז"ח יח ע"א וז"ל דלא אנהיר סיהרא אספקלריא כו' - כי אין השגה לשום בריה רק בשכינה כידוע רק שמרע"ה אנהיר לה בדרגיה ועביד לה אספקלריא דנהרא, עכ"ל.

⁵⁶ עי' זהר (ח"א יח ע"א): (ו)עד הכא בדרגא [דא] אתייחד עלמא דאתגלייא בעלמא דאתכסייא עלמא דאתגלייא [אתייחד אוף הכי לתתא ועלמא דאתגלייא] איהו עלמא דתתא"ה (ישעיה ו א) ואראה את אדני (שמות כד י) ויראו את אלהי ישראל (במדבר יד י) וכבוד יהוה נראה (שם יז ז) וירא כבוד יהוה (יחזקאל א כח) כמראה הקשת וגו' כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד יהוה ודא איהו רזא ותראה היבשה (שם) [כמראה הקשת זה חי עלמין וזהו] (בראשית ט יג) את קשתי נתתי בענן [דא מלכות] נתתי מן יומא דאתברי עלמא.

תרגום: עד כאן בדרגה זו מתייחד העולם הנגלה בעולם הנסתר. העולם הנגלה מתייחד גם כן למטה, ועולם הנגלה הוא עולם התחתון, "ואראה את ה'", "ויראו את אלהי ישראל", "וכבוד ה' נראה", "וירא כבוד ה'", "כמראה הקשת וגו' כן מראה הנוגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה'". וזהו סוד "ותראה היבשה". "כמראה הקשת" זה חי העולמים, וזהו "את קשתי נתתי בענן", זו מלכות, נתתי מיום שנברא העולם.

יראני האדם והי'57 (שמות לג כ) ואראה את ה' כתוב באל"ף דל"ת ועוד אזכיר זה בפרשת וארא (ו ב) אם יראה אלהים בעניי.

ע"ר' בחיי: והרמב"ן פירש בזה כי הוא מדת הגבורה מנהגת העולם שיאמרו בה החכמים מדת הדין של מטה וטעם שהזכיר זה השם במילה כי הודיעו שהוא אל שדי כלומר תקיף משרד ומנצח מזלו ויוליד וידוע כי בשם הזה יעשו הנסים הנסתרים58 ואברהם שהיה בטבעו ובמזלו שלא יוליד והשם הזה בטל כח המזל שיוליד הנה זה נס נסתר אינו מפורסם לעיני הרואים כי יאמרו הנה טבע בני אדם להוליד ויש הרבה שהם מולידים למאה שנה ואין בזה שנוי מנהגו של עולם כמו הנסים הנעשים בשם המיוחד על ידי מרע"ה שהם נסים מפורסמים משנים טבעו של עולם ומנהגו כקריעת ים סוף וירידת המן וזולתם עד כאן.

ויש לפרש בטעם שהזכיר במצוה זו השם הזה לפי שהוא חותם ביו"ד ומצוייר בתבנית הגוף לנמול החתום באות ברית קדש ועם האות הזה מתפרסמת מעלתם של ישראל והיותם נבדלים משאר העו"ג ערלי לב וערלי בשר שהם מצד השדים וישראל שהם מצד אל שדי59 ועם האות הזה נקרא האדם תמים זהו שאמר והיה תמים וכיון שהוא תמים בו ראוי לו שישתמר מעון המיוחד הוא עון העריות וזהו שכתוב (שמואל ב' כב כד) ואהיה תמים עמו

57 ע"י תיקור"ז (קנו ע"ב): כל שרטוטין וציריין ועובדין אינון אתחזיין בשכינתא תתאה דאיהי דמות אדם ועלה אתמר (הושע יב יא) וביד הנביאים אדמה כלא אתחזי בה לתתאה ולית בר נש יכיל למנדע ולאסתכלא בשרטוטין וציריין וגוונין דלעילא אלא בה ובגינה אתמר (שמות לג כג) וראית את אחורי אבל לעילא מינה לפני לא יראו דלית בריה דיכילא לאסתכלא תמן בתקיפו דצחצוחים ונהורא דגוונין ועלייהו אתמר כי לא יראני האדם וחי וכי באנפוי דמשה לא הווי יכלין לאסתכלא כל שכן בעמודא דאמצעייתא דאיהו כליל כל שרטוטין וציריין וגוונין וביה נהרין כלהו ואיהו כליל בכלהו.

תרגום: כל השרטוטים וצירורים ומעשים, הם נראים בשכינה תחתונה, שהיא דמות אדם ועליה נאמר (הושע יב יא) וביד הנביאים אדמה הכל נראה בה למטה, ואין אדם יכול לדעת ולהסתכל בשרטוטים וצירורים וצבעים שלמעלה אלא בה, ובגללה נאמר (שמות לג כג) וראית את אחורי אבל למעלה ממנה, לפני לא יראו שאין בריה שיכול להסתכל שם בחוזק הצחצחות ואור של צבעים, ועליהם נאמר כי לא יראני האדם וחי וכי בפני משה לא היו יכולים להסתכל, כל שכן בעמוד האמצעי, שהוא כולל כל השרטוטים וצירורים וצבעים, ובו מאירים כולם והוא כלול בכולם.

וע"י לקמן פרשת כי תשא הערה. **Error! Bookmark not defined.**

58 ע"י לעיל הערה 51.

59 ע"י זהר (ח"א צה ע"א): ויאמר אליו אני אל שדי מאי משמע דעד השתא לא קאמר אני אל שדי אלא הכי תאנא עבד קב"ה כתרין תתאין דלא קדישין לתתא וכל אינון דלא אתגזרו יסתאבון בהון ורשימין בהון ומאי רישומא אית בהון דאתחזי בהו ש"ן דל"ת ולא יתיר ובגין כך [אסתאבון] (ויסתאבון) בהו ואתדבקון בהו בתר דאתגזרו נפקין מאלין ועאלין בגדפוי דשכינתא ואתגליא בהו יו"ד רשימא קדישא את קיימא שלים ואתרשים בהו שד"י ואשתלים בקיימא שלים ועל דא כתיב בהאי (בראשית יז א) אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים שלים דהשתא את חסר ברשימא דש"ן ודל"ת גזר גרמך והוי שלים ברשימא דיו"ד ומאן דאיהו ברשומא דא אתחזי לאתברכא בשמא דא דכתיב (בראשית כח ג) ואל שדי יברך אותך מהו אל שדי ההוא דברכאן נפקן מניה הוא דשליט על כל כתרין תתאין וכלא מדחלתיה דחלין ומזדעזעין בגין כך מאן דאתגזר כל אינון דלא קדישין אתרחקן מניה ולא שלטין ביה ולא עוד אלא דלא נחית לגיהנם דכתיב (ישעיה ס כא) ועמך כלם צדיקים וגו' (נ"א) כל אינון דאתגזרו אקרין צדיקים ובגין כך לעולם יירשו ארץ דלא ירית האי ארץ אלא ההוא דאקרי צדיק אוף הכא ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו').

תרגום: "ויאמר אליו אני אל שדי". מה משמע שעד עכשיו לא אמר אני אל שדי. אלא כך שנינו, הקדוש ברוך הוא עשה כתרם תחתונים שאינם קדושים למטה, וכל אותם שלא נמולים נטמאים בהם, ורשומים בהם. ומה הרשום שיש בהם, שנראה בהם ש"ן דל"ת ולא יותר, ולכן נטמאים בהם ונדבקים בהם. אחר שנמולים יוצאים מאלו, ונכנסים בכנפי השכינה, ומתגלה בהם יו"ד הרישום הקדוש, אות הברית השלם, ונרשם בהם שד"י, ונשלמים בקיום שלם. ועל כן כתוב בזה "אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים", שלם. שכעת אות חסרה ברישום של ש"ן ודל"ת. מול את עצמך, והיה שלם ברישום של יו"ד. ומי שהוא ברישום הזה, ראוי להתברך בשם הזה, שכתוב "ואל שדי יברך אותך". מה זה "אל שדי", ההוא שממנו יוצאות הברכות, הוא ששולט על כל הכתרים התחתונים, והכל פוחדים מיראתו ומזדעזעים. לכן מי שנימול, כל אותם שאינם קדושים מתרחקים ממנו ולא שולטים בו. ולא עוד, אלא שלא יורד לגיהנם, שכתוב "ועמך כולם צדיקים וגו'". (כל אותם שנמולו נקראים צדיקים, ולכן "לעולם יירשו ארץ", שאין יורש את הארץ הזו אלא ההוא שנקרא צדיק. כמו כן, "ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו').

ואשתמרה מעוני ולקדושת הבריתות נקשר ונרשם באדם שם יו"ד ה"א וי"ו⁶⁰ ממטה למעלה וכן בפסוק זה והבן זה.

(יז ה) וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֵךְ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמֵךְ אַבְרָהָם כִּי אַב הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְּתִיךְ: עי' ר' בחיי: ה"א הזאת שנתוספה בו היא אחרונה שבשם ועמה היה לו כח התולדה ומשתלשלת ממנו⁶¹ וכן מצינו באברהם שנקרא משרה והיא תשלום בנינו כי כן הוא למעלה תשלום המרכבה העליונה.

⁶⁰ עי' ויקרא יט כז.

⁶¹ עי' זהר (ח"א דף צג ע"א): (ותנא מאי קא חמא קרא דלא אקרי אברהם עד השתא אלא הכי אוקימנא דעד השתא לא אתגזר וכד אתגזר אתחבר עאל) [נ"א תא חזי קב"ה לא קרא ליה לאברהם אברהם עד השתא מאי טעמא אלא הכי אוקימנא דעד השתא לא אתגזר וכד אתגזר אתחבר ביה האי ה"א ושריא ביה] בהאי ה' ושכינתא שריא ביה וכדין אקרי אברהם והיינו דכתיב (בראשית ב ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ותאנא בה' בראם ותנא באברהם מאי קאמרי אלא דא חסד ודא שכינתא וכלא נחית כחדא ולא קשיא מלה והאי והאי הוי.

תרגום: (ולמדנו, מה ראה הכתוב שלא נקרא אברהם עד עתה, נ"א בא וראה, הקדוש ברוך הוא לא קרא לאברהם אברהם עד עתה, ולמה, אלא כך בארנו, שעד עתה לא נמול, וכשנמול, התחברה בו ה"א הזו ושרתה בו). אלא כך בארנו, שעד עכשיו לא נמול, וכשנמול, התחבר לה"א הזו והשכינה שרתה בו, ואז נקרא אברהם. והיינו מה שכתוב "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", ושנינו בה' בראם, ושנינו באברהם. מה אומרים, אלא זה חסד וזו השכינה, והכל יורד יחד, והדבר לא קשה, וזה זה היה.

ועי' שם (צו ע"א): רחימו סגי הוה ליה לקב"ה ביה דלא אתעביד עד דלא אתגזר אברהם אבוה ואקרי שלים ואתוסף ליה ה"א לאשלמותא וכן לשרה האי ה"א אתיהבת לה הכא אית לאסתכלא ה' לשרה שפיר אבל לאברהם אמאי ה"א ולא יו"ד י' מבעי ליה דהא הוא דכר הוה אלא רזא עלאה הוה (ד"א הוא) סתים בגוון אברהם סליק לעילא ונטיל רזא מה"א עלאה דאיהו עלמא דכורא ה"א עלאה וה"א תתאה האי תליא בדכורא והאי בנוקבא ודאי ובגין כך אברהם סליק בה"א דלעילא ושרה נחתת בה"א דלתתא.

תו דכתיב (בראשית טו ה) כה יהיה זרעך ותנא זרעך זרעך ממש דהוה שארי למיעל בהאי קיים ומאן דשארי למיעל בהאי קיים עאל ובגיני כך גיורא דאתגזר גר צדק אקרי בגין דלא אתא מגזעא קדישא דאתגזרו ועל דא מאן דעאל בהאי שמה כהאי אברהם בגין כך כתיב ביה כה יהיה זרעך זרעך ממש ואתמסר ליה ה"א ואי לאו דאתמסר ה"א לשרה הוה ליה לאברהם לאוליד לתתא כמה דהאי כ"ה אולידת לתתא.

בתר דאתמסרת ה"א לשרה אתחברו תרין הה"ן כחדא ואולידו לעילא ומאי דנפק מנייהו הוא יו"ד בגיני כך יו"ד את רישא דיצחק דכר מכאן שארי דכורא לאתפשטא ועל דא כתיב (בראשית כא יב) כי יצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא בך יצחק אוליד לעילא דכתיב (מיכה ז כ) תתן אמת ליעקב יעקב אשלים כלא ואי תימא וכי אברהם בהאי אתאחיד ולא יתיר והא כתיב (שם) חסד לאברהם אלא חולקא דיליה כך הוא בגין דעביד חסד עם בני עלמא אבל לאולידא הכא אחיד ומכאן שריא ועל דא לא אתגזר אברהם אלא בן תשעים ותשע שנה ורזא דמלה הא אתיידע ואוקימנא במתניתא דילן.

תרגום: אהבה רבה היתה לקדוש ברוך הוא בו שלא נעשה טרם שנמול אברהם אביו ונקרא שלם, ונוספה לו ה"א להשלימו, וכן לשרה הרי נתנה לה ה"א הזאת. כאן יש להתבונן, ה' לשרה זה יפה, אבל לאברהם למה ה"א ולא יו"ד, היה צריך לכתוב יו"ד, שהרי הוא היה זכר. אלא סוד עליון היה (הוא) סתום אצלנו, אברהם עלה למעלה ונטל סוד מה"א העליונה שהיא העולם של הזכר, ה"א העליונה וה"א התחתונה, זו תלויה בזכר וזו ודאי בנקבה. ולכן אברהם עלה בה"א שלמעלה, ושרה ירדה בה"א שלמטה.

עוד, שכתוב "כה יהיה זרעך", ולמדנו "זרעך", זרעך ממש, שהיה מתחיל להיכנס בברית הזו, ומי שמתחיל להיכנס בברית הזו, נכנס. ולכן הגר שמתגייר נקרא גר צדק, משום שלא בא מגזע קדוש שנמולו. ועל כן, מי שנכנס בזה, שמו כזה, אברהם. לכן כתוב בו "כה יהיה זרעך", זרעך ממש. ונמסר לו ה"א. ואם לא נמסרה ה"א לשרה, היה לו לאברהם להוליד למטה, כמו שהכ"ה הזו מולידה למטה. אחר שנמסרה לשרה ה"א, התחברו שתי הה"ן יחד והולידו למעלה, ומה שיצא מהם הוא יו"ד. לכן יו"ד אות הראש של יצחק, זכר. מכאן מתחיל הזכר להתפשט, ועל כן כתוב "כי יצחק יקרא לך זרע", יצחק ולא בך. יצחק הוליד למעלה, שכתוב "תתן אמת ליעקב", ויעקב השלים הכל. ואם תאמר, וכי אברהם נאחז בזה ולא יותר, והרי כתוב "חסד לאברהם". אלא חלקו כך הוא, משום שעשה חסד עם בני העולם, אבל כדי להוליד, הוא אחוז כאן ומכאן מתחיל, ועל כן לא נמול אברהם אלא בן תשעים ותשע שנה, וסוד הדבר הרי ידוע, ובארנוהו במשנתנו.

(יז ט): ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמר אתה וירעה אחריו לדורתם: עי' רמב"ן: על דרך האמת טעם הנה בריתי אתך⁶² כטעם הנה אנכי עמך (להלן כה טו) ויאמר כי אהיה עמך (שמות ג יב) יהי ה' אלהינו עמנו (מ"א ח נז) יאמר כי הברית יהיה עמו ולכן יפרה וירבה ואחר כך צוה שישמור אברהם הברית הזאת ותהיה המילה לאות ברית והנה האות הזו אות כשבת⁶³ ולכן ידחה אותו והבן זה.

(יז יג) המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף והיתה בריתי בכשרכם לברית עולם: עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם יאמר בריתי בבשרכם תהיה דוגמא לברית עולם הוא הנקרא (משלי י כה) צדיק יסוד עולם⁶⁴, ועליו יאמר (במדבר

⁶² עי' זהר (ח"א דף סה ע"ב): תו פתח ואמר (בראשית ו יז) ואני הנני מביא את המבול מים מאי טעמא הנני כיון דאמר ואני אלא אני אנכי (נ"א הנני) כלא מלה חדא היא תא חזי בכל אתר אני אתעביד גופא לנשמתא ודאי דמקבלא ממה דלעילא ובגין כך אתרמיז באת קיימא דכתיב (שם יז ד) אני הנה בריתי אתך אני דקיימא באתגליא מזומנת למנדע אני כרסיא למה דלעילא אני דעבידנא נוקמין לדרי דרין ואני כליל דכר ונוקבא כחדא לבתר אתרשים בלחודוי דאזדמן למעבד דינא הנני מביא את המבול מים כיון דאמר מביא את המבול לא ידענא דאיהו מים אלא את המבול לאסגאה מלאך המות דאע"ג דמיא הוה מחבלא (לחבלא בהון מחבלא) (ד"א הוה) אזיל בעלמא לשיצאה באינון מיין אני יהו"ה הכי תנינן נאמן אנא לשלמא אגר טב לצדיקיא ולא תפרע מרשיעיא ובגין כך אבטח לון קרא לצדיקיא באני לשלמא אגר טב דלהון לעלמא דאתי ואגזים לרשיעיא לאתפרע מנייהו לעלמא דאתי באני:

תרגום: עוד פתח ואמר, "ואני הנני מביא את המבול מים", למה "הנני", כיון שאמר ואני. אלא אני, אנכי (הנני) הכל דבר אחד. בא וראה, בכל מקום אני נעשה גוף לנשמה ודאי שמקבלת ממה שלמעלה, ולכן נרמז באות הברית, שכתוב "אני הנה בריתי אתך", אני שקיים בגלוי מזומנת לדעת, אני כסא למה שלמעלה, אני שעושה נקמות לדורי דורות, ואני כולל זכר ונקבה כאחד. אחר כך נרשם לבדו, שהזדמן לעשות דין, "הנני מביא את המבול מים", כיון שאמר מביא את המבול, לא ידענו שהוא מים, אלא "את המבול" לרבות מלאך המות, שאף על גב שהיו מים (להשחית בהם), המשחית היה הולך בעולם להשמיד באותם המים. "אני ה'", כך שנינו, נאמן אני לשלם שכר טוב לצדיקים ולהיפרע מהרשעים, ולכן הבטיח להם הפסוק לצדיקים ב'אני', לשלם שכר טוב שלהם לעולם הבא, ואינם לרשעים להיפרע מהם לעולם הבא ב'אני'.

ועי' זהר (ח"א דף פט ע"א): רבי יהודה אמר, בגין כך את ה' לא אתיהיב ליה עד דאתגזר, מאי טעמא, דאיהי ממש ברית אקרי, ועל דא כיון דעאל בברית כדן אתיהיבת ליה את ה"א, דכתיב אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים, ולא יקרא עוד את שמך אברם תרגום: רבי יהודה אמר, לכן ה"א לא נתנה לו עד שנמול, ולמה, שהיא ממש נקראת ברית. ועל כן, כיון שנכנס בברית, אז נתנה לו האות ה"א, שכתוב "אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים ולא יקרא עוד שמך אברם וגו'".

⁶³ זהר (ח"ב דף קיח ע"ב): אלן מארי דתפלין ואות שבת ואות ברית רשימין בצדיק.

תרגום: אלו בעלי התפלין ואות שבת וברית רשומים בצדיק.

ועי' זהר (ח"ג דף כט ע"א, אות תפלין ואות שבת ואות דיומין טבין ואות ברית, כלהו שקילין.

תרגום: אות תפלין, ואות שבת, ואות ימים טובים, ואות ברית, כולם שקולים.

⁶⁴ עי' זהר (ח"א דף צד ע"א): פתח אידך ואמר (איוב יט כו) ומבשרי אחזה אל"ה מאי ומבשרי ומעצמי מבעי ליה אלא מבשרי ממש ומאי היא דכתיב (ירמיה יא טו) ובשר קדש יעברו מעליך וכתיב (בראשית יז יג) והיתה בריתי בבשרכם דתניא בכל זמנא דאתרשים בר נש בהאי רשימא קדישא דהאי את מניה חמי לקב"ה מניה ממש ונשמתא קדישא אתאחידת ביה [ו]אי לא זכי דלא נטיר האי את מה כתיב (איוב ד ט) מנשמת אל"ה יאבדו דהא רשימו דקב"ה לא אתנטיר ואי זכי ונטיר ליה שכינתא לא אתפריש מניה אימתי מתקיימא ביה כד אתנסיב והאי את עייל באתריה.

תרגום: פתח אחר ואמר, "ומבשרי אחזה אלוה". מה זה "ומבשרי", היה צריך להיות ומעצמי. אלא מבשרי ממש, ומה היא, שכתוב "ובשר קדש יעברו מעליך", וכתוב "והיתה בריתי בבשרכם". שנינו, בכל זמן שנרשם אדם ברושם הקדוש של האות הזו, ממנה רואה את הקדוש ברוך הוא, ממנו ממש, והנשמה הקדושה נאחזת בו. ואם לא זוכה, שאינו שומר את האות הזו, מה כתוב "מנשמת אלוה יאבדו", שהרי הרושם של הקדוש ברוך הוא לא נשמר. ואם זוכה ושומר אותו, אין השכינה נפרדת ממנו. מתי מתקיים בו, כאשר הוא נושא [אשה], והאות הזו נכנסת למקומה.

ועי"ש (לב ע"א): רבי שמעון אמר על ברית עלמא אתברי ואתקיים דכתיב (ירמיה לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי מאן ברית דא צדיק יסודא דעלמא דאיהו רזא דזכור ועל דא עלמא קיימא בברית יומם ולילה כחדא דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי חקות שמים דנגדין ונפקין מעדן עלאה.

יה ימ) ברית מלח עולם כי הוא קיום העולם⁶⁵, כי הכתוב היה ראוי לומר והיתה בריתי בבשרכם לעולם אבל אמר לברית עולם וברית עולם זה הוא בין הרגלים הנקראים נצח והוד ועל זה בא המאמר המאיר עיני הלב לרז"ל חכמי האמת אמרו (איכה רבתי פ"ב סי' ג) ולא זכר הדום רגליו ביום אפו הדום שבין רגליו ולפי שסמוך לו מלכות שכנגדן הפריעה, על כן אמרו (שבת קלז ע"ב) מל ולא פרע כאלו לא מל לפי שהוא כמפריד ומקציץ והרי שלמות המצוה בניהם הוא היחוד⁶⁶ וזה מבואר.

(יז כב) וַיְכַל לְדַבֵּר אֶת־וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אֲבִרְהָם:

ע"י רמב"ן: לשון כבוד כלפי המקום ולמדנו שהצדיקים מרכבתו של הקדוש ברוך הוא לשון רש"י אבל לשונם בכראשית רבה (פמ"ז סי' ו) האבות הן הן המרכבה ירמוז למה שכתוב (מיכה ז כ) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם ופחד יצחק היה לי (להלן לא מב) והמשכיל יבין⁶⁷.

ע"י ר' בחיי: האבות חשובים ככרובים של מעלה ע"כ הזכיר הכתוב מעל אברהם כלשון שכתוב (יהזקאל ט ג) וכבוד ישראל נעלה מעל הכרוב ומפורש אמרו רבותינו ז"ל (ב"ר פמ"ז סי' ח) האבות הן הן המרכבה.

(יז כד): וַאֲבִרְהָם בֵּן תִּשְׁעִים וְתִשְׁעֵי שָׁנָה בְּהַמְלוֹךְ בְּיֶשֶׁר עֶרְלָתוֹ:

ע"י ר' בחיי: כמו שנצטוו למעלה ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ובאר לנו כי המצוה היא אות קבוע בבשר והיה הבשר לאות ברית וע"כ נקראת המצוה הזאת אות

תרגום: רבי שמעון אמר, העולם נברא ומתקיים על הברית, שכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת". מי הברית, זה צדיק יסוד העולם, שהוא סוד של זכור, ועל זה העולם עומד בברית יומם ולילה כאחד, שכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת", "חוקות שמים" הם ששופעים ויוצאים מעדן העליון.

⁶⁵ ע"י זהר (ח"א דף רמא ע"ב): רבי אחא אמר כתיב (ויקרא ב יג) ולא תשבית מלח ברית אלה"ך מעל מנחתך על כל קרבנך תקריב מלח וכי אמאי מלח אלא בגין דאיהו ממרק ומבשם מרירא לאטעמא ואי לאו הוי מלחא לא יכיל עלמא למסבל מרירא הדא הוא דכתיב (ישעיה כו ט) כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו יושבי תבל וכתוב (תהלים פט טו) צדק ומשפט מכון כסאך ומלח איהו ברית דעלמא קיימא ביה דכתיב (ירמיה לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת בגין כך אקרי ברית אלה"ך ואקרי ים המלח וימא אקרי על שמיא.

תרגום: רבי אחא אמר, כתוב "ולא תשבית מלח ברית אלה"ך מעל מנחתך על כל קרבנך תקריב מלח". וכי למה "מלח", אלא משום שהוא ממרק ומבשם את המר לתת לו טעם, ואם לא היה (לפי) מלח, לא יכול העולם לסבול את המר. זהו שכתוב "כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו יושבי תבל". וכתוב "צדק ומשפט מכון כסאך". ומלח היא ברית שהעולם עומד בו, שכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת". לכן נקרא ברית אלה"ך, ונקרא ים המלח, והים נקרא על שמו.

⁶⁶ ע"י זהר (ח"א לב ע"א): תנינן מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל בגין דתריין דרגין אינון מילה ופריעה זכור ושמור צדיק וצדק דכר ונוקבא אות ברית דא יוסף וברית דא רחל ואצטריך לחברא לון ובמה מחבר לון כד איהו גזיר ופריע ומאן דגזיר ולא פריע כאלו עבדו בינייהו פירודא.

תרגום: שנינו, מל ולא פרע את המילה, כאלו לא מל, בגלל ששתי דרגות הן, מילה ופריעה. זכור ושמור, צדיק וצדק, זכר ונקבה. אות ברית זה יוסף, וברית זו רחל, וצריך לחברם, ובמה מחבר אותם. כשהוא מל ופורע. ומי שמל ולא פורע כאלו עשו ביניהם פירוד.

⁶⁷ זהר (ח"א דף ריג ע"א): דאבהתנא אינון רתיכין דלעילא (שם יז) ויעל אלה"ם מעל אברהם אבהן שוקי עלמא (מיכה ז) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם. תרגום: שאבותינו הם מרכבות שלמעלה. "ויעל אלהים מעל אברהם", האבות שוקי העולם, "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם".

וע"י עץ חיים - שער מב פרק א מ"ב, בכאן כי בין הבורא יתברך ובין הנברא שהיא הבחי' הכוללת הרוחניות יש בחי' באמצע אשר עליה נאמר בנים אתם לה' אלהיכם אני אמרתי אלקים אתם ונאמר ויעל אלקים מעל אברהם וארז"ל האבות הן הן המרכבה והכוונה כי יש ניצוץ קטן מאד שהוא בי' אלהות נמשך ממדרגה האחרונה שבבורא וזהו הניצוץ מתלבשת בכח ניצוץ א' נברא שהוא נשמה דקה במאד מאד ובניצוץ זה הנקרא יחידה יש בה שרשי ד' בי' הרוחניות שהם נר"ח וכן בין בחי' הרוחניות לבחי' הגוף יש בחי' א' כוללת שתיהן.

ושלש מצות בתורה הן שנקראו אות ואלו הן מילה שבת תפילין ושלשתן עדות ואות על היחוד והאמונה ואין ראוי לכל אחד מישראל לעמוד זולת השתים מהן⁶⁸ כי קיום כל דבר ע"פ שנים עדים ועל זה יצטרך שילכו ב' עדים עמו ולפיכך חייב אדם להזהר במצות תפילין ואז יהיו ב' עדים נמצאים עמו והם מילה ותפילין לא יסורו ממנו וכאותו שנשתבחה בהן אותו חכם (מגילה כח ע"א) מימי לא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין וביום שבת שהוא פטור מתפילין מילה ושבת נמצאת בו מלמד שכל הזהיר במצות תפילין אין שני עדים זזין ממנו לעולם לא בחול ולא בשבת.

⁶⁸ עי' תיקוני זהר (ג ע"א): ועוד אלן דנטרין אות ברית בתחומיה דאיהו שמונה ימים ונטרי אות שבת בתחומיה דאינון ה' מן יאקדונק"י דבגינייהו אוקמוה מארי מתניתין דלא אשתכח בר נש פחות מתרוייהו כתיב לא תקח האם על הבנים ואינון דלא אשתכחו בכל יומא בשתי אותות אלו דאינון אות תפילין ואות ברית מילה ובשבת אות ברית ואות שבת כתיב בהון שלח תשלח את האם וכו'. וצריך בר נש דלא ישתכח בכל יומא פחות מתרוייהו, ואי לא עליה אתמר ונרגן מפריד אלופ, דאפריד אלופיה דעלמא משכינתא, נוקבא אתמר בה אות היא לעולם, דכורא ברית מלח עולם הוא, ובגין דא אות תפילין נוקבא, אות ברית דכורא.

תרגום: ועוד אלו ששומרים אות הברית בתחומיה שהם שמונה ימים ושומרים אות שבת בתחומיה שהם י' מן יאהדונה"י שבגללם בארו בעלי המשנה שלא נמצא איש פחות משניהם כתוב לא תקח האם על הבנים ואותם שלא נמצאים בכל יום עם שני האותות האלו שהם אות תפילין ואות ברית מילה ובשבת אות ברית ואות שבת כתוב בהם שלח תשלח את האם וכו'. וצריך אדם שלא ימצא בכל יום פחות משניהם ואם לא עליו נאמר ונרגן מפריד אלופ שהפריד אלופו של עולם מהשכינה הנקבה נאמר בה אות היא לעולם הזכר הוא ברית מלח עולם ולכן אות תפילין נקבה אות הברית זכר.

רמב"ן ור' בחיי פרשת לך לך